

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut komunikačních studií a žurnalistiky

Katedra mediálních studií

Bakalářská práce

2011

Tereza Kolínková

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut komunikačních studií a žurnalistiky

Katedra mediálních studií

Tereza Kolínková

**Kolaborující žurnalisté v Nizozemsku v
období válečném a poválečném**

Bakalářská práce

Praha 2011

Autor práce: **Tereza Kolínková**

Vedoucí práce: **PhDr. Jan Cebe**

Rok obhajoby: **2011**

Bibliografický záznam

KOLÍNKOVÁ, Tereza. *Kolaborující žurnalisté v Nizozemsku v období válečném a poválečném*. Praha, 2011. 73 s. Bakalářská práce. Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky. Katedra mediálních studií. Vedoucí bakalářské práce PhDr. Jan Cebe.

Abstrakt

Bakalářská práce „Kolaborující žurnalisté v Nizozemsku v období válečném a poválečném“ se zabývá novináři a nizozemským tiskem od začátku okupace v roce 1940 až do konce tiskové očisty v roce 1950.

Nizozemský tisk byl na začátku války připraven ke kolaboraci s německou okupační mocí. Novináři, kteří se rozhodli pro aktivní spolupráci, rychle získali vysoké pozice ve válečných tiskových organizacích. K určitému stupni kolaborace byla donucena většina novinářů i povinným vstupem do Spolku nizozemských novinářů v létě 1940 a později na podzim 1941 do Tiskového cechu Nizozemské kulturní komory. Kolaborace byla podporována i nově vzniklým Ministerstvem lidové osvěty a umění, které se snažilo prosadit myšlenky národního socialismu. Téměř všichni novináři pokračovali ve vykonávání své profese z existencionálních důvodů.

Přípravy vlády na poválečnou očistu společnosti začaly v londýnském exilu již v roce 1943. Jižní části země byly osvobozeny na podzim 1944. Zbývající část země musela na osvobození čekat až do května 1945. Proces tiskové očisty byl zahájen po vytvoření Komise pro tiskovou očistu v roce 1945 a pokračoval do roku 1950. Od podzimu 1944 byly schváleny tři dočasné tiskové zákony a v roce 1951 konečný tiskový zákon, kterým byla ukončena poválečná očista nizozemského tisku. Jediným po válce popraveným nizozemským novinářem byl M. Blokzijl.

Abstract

This bachelor degree thesis „Collaborating journalists in the Netherlands during and after World War II” deals with Dutch journalists and press from the beginning of the occupation in 1940 until the end of the process of press cleansing in 1950.

The Dutch press was prepared to collaborate with the German occupation authorities at the beginning of the war. Journalists who decided for active cooperation were given high positions in war press organizations. A certain degree of collaboration was forced onto the majority of the journalists through mandatory membership in the Association of Dutch journalists in summer 1940, and later in the autumn of 1941 also in the Press guild of the Dutch cultural chamber. Collaboration was also encouraged by the newly founded Department of public enlightenment and arts which was striving to enforce ideas of national socialism. Almost all journalists continued to practice their profession for reasons of existence

Already in 1943 the Dutch government in London exile started preparing the postwar process of society cleansing from collaborators. Southern parts of the country were liberated in autumn 1944, the remaining parts had to wait until may 1945. The cleansing process started officially after the founding of the Commission for the press cleansing in 1945 and it continued until 1950. Starting in autumn 1944, three temporary press laws were ratified and in 1951 the final press law was passed, which ended the cleansing proces of the Dutch war press. The only journalist executed after the war was M. Blokzijl.

Klíčová slova

kolaborace, Nizozemsko, tisková očista, Spolek nizozemských novinářů, M. Blokzijl, T. Goedewaagen, De Telegraaf, Komise pro tiskovou očistu.

Keywords

collaboration, Netherlands, press cleansing, Association of Dutch journalists, M. Blokzijl, T. Goedewaagen, De Telegraaf, Commission for the press cleansing.

Rozsah práce: 66 normostran, tj. 99 020 znaků.

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne ...

Tereza Kolínková

Poděkování

Na tomto místě bych chtěla poděkovat Janu Cebemu za jeho rady a připomínky při psaní této bakalářské práce.

Mijn speciale dank gaat uit naar Maarten Remkes voor zijn geduld en steun tijdens het schrijven van deze scriptie. Zonder zijn hulp had ik deze studie niet af kunnen maken.

SCHVÁLENO

Institut komunikačních studií a žurnalistiky UK FSV Teze BAKALÁŘSKÉ diplomové práce											
TUTO ČÁST VYPLŇUJE STUDENT:											
Příjmení a jméno diplomanta: Tereza Kolínková	Razítko podatelny: <table border="1" style="margin: auto;"> <tr> <td colspan="2" style="text-align: center;">Univerzita Karlova v Praze</td> </tr> <tr> <td colspan="2" style="text-align: center;">Fakulta sociálních věd</td> </tr> <tr> <td>Došlo dne:</td> <td style="text-align: center;">- 9 -06- 2009 -I-</td> </tr> <tr> <td>Cj 12013 Příloh: 3</td> <td>Skartační deska:</td> </tr> <tr> <td colspan="2">Přehled:</td> </tr> </table>	Univerzita Karlova v Praze		Fakulta sociálních věd		Došlo dne:	- 9 -06- 2009 -I-	Cj 12013 Příloh: 3	Skartační deska:	Přehled:	
Univerzita Karlova v Praze											
Fakulta sociálních věd											
Došlo dne:		- 9 -06- 2009 -I-									
Cj 12013 Příloh: 3		Skartační deska:									
Přehled:											
Imatrikulační ročník diplomanta: 2006											
E-mail diplomanta: terezakolinkova@yahoo.com											
Studijní program/studijní obor: Mediální studia											
Předpokládaný název práce v češtině: Kolaborující žurnalisté v Nizozemsku v období valečném a poválečném											
Předpokládaný název práce v angličtině: Collaborating journalists in the Netherlands during and after the World War II.											
Předpokládaný termín dokončení (semestr, školní rok – vzor: <i>ZS 2012</i>): (diplomovou práci je možné odevzdat <u>nejdříve po dvou semestrech</u> od schválení tezí, tedy teze schválené v LS 2010/2011 umožňují obhajovat práci nejdříve v LS 2011/2012) LS 2010/2011											
Jedná se o téma (zakřížkujte platnou odpověď): navrhované studentem ☒ z nabídky IKSŽ ☐ Příjmení a jméno pedagoga, který téma vypsál:											
Pedagog, s nímž byly teze konzultovány (příjmení, jméno, pracoviště – vzor: <i>Bednářová, Petra, KŽ IKSŽ UK FSV</i>): PhDr. Cebe, Jan, IKSŽ UK FSV											
Základní charakteristika tématu a předpokládaný cíl práce (max. 1000 znaků): Práce se bude zabývat nizozemskými kolaborujícími novináři během druhé světové války a po jejím skončení. Velká skupina novinářů již před válkou podporovala německou politiku a souhlasila s následnou okupací. Tito novináři se také aktivně zapojili do postupné nacifikace oficiálního tisku. S německou vládou kolaborovali také majitelé tisku a novinářské organizace. Po skončení války začalo očišťování společnosti, které se nevyhnulo ani tisku. Z dvou tisíc z kolaborace obviněných novinářů byla méně než polovina z nich částečně či plně zakázána jakákoliv další novinářská činnost. Cílem práce je shromáždění informací a zřehlednění situace týkající se daného tématu v Nizozemsku.											
Zdůvodnění výběru tématu práce, včetně stručného popisu řešení nejvýznamnějších otázek vztahujících se k tématu v odborné literatuře oboru (rozsah max. 1000 znaků): Již dva roky žiji v Nizozemsku a proto jsem si vybrala práci zabývající se zdejší mediální krajinou. Pozice novináře je v nizozemské společnosti velmi silná. Jako tzv. "hlídací psi demokracie" mají novináři mnoho práv, ale společnost od nich zpětně očekává politickou nestrannost, nezájatost a otevřenou kritiku negativních jevů. Současná společnost silně reaguje na jakékoliv porušení práv novinářů. Kolaborace se v historii novinářství objevuje opakovaně. Proč se někteří novináři rozhodli pro a někteří proti kolaboraci ve společnosti tak silně orientované na pravdu? Jak se společnost vyrovnala s těmito novináři po válce? K danému tématu bylo napsáno již mnoho materiálů a proto bude moje práce celkovým shrnutím osudů nizozemských kolaborujících novinářů.											
Předpokládaná struktura práce (rozdělení do jednotlivých kapitol a podkapitol se stručnou charakteristikou jejich obsahu): 1. Úvod - Seznámení s tématem; důvod, proč jsem si ho vybrala. 2. Nizozemský tisk za války - Popis společenské situace valečného Nizozemska, situace novinářů a novinářských organizací. 3. Novináři - Bližší seznámení s jednotlivými novináři, jejich minulost, důvody ke kolaboraci,											

rozsah jejich kolaborantské činnosti.

4. Tisk a organizace - Jednotlivá periodika a organizace aktivně podporující německou vládu.
5. Konec války - Změny ve společnosti, očištění od kolaborantů v žurnalistice.
6. Poválečné období - Návrat kolaborujících novinářů do společnosti.
7. Závěr - Zhodnocení.
8. Použité zdroje.

Vymezení zpracovávaného materiálu (např. konkrétní titul periodika a období, za které bude analyzován) a postup (technika) při jeho zpracování:

Rešerší bude zpracována základní uvedená literatura a další materiály týkající se sledovaného období.

Základní literatura (nejméně 5 nejdůležitějších titulů k tématu a způsobu jeho zpracování; u všech titulů je nutné uvést stručnou anotaci na 2-5 řádků):

1. WIJFJES, Huub. *Journalistiek in Nederland 1850-2000: beroep, cultuur en organisatie*.

1. druk. Amsterdam: Boom, 2004. 620 s. ISBN 90-5352-949-7.

Kniha se zabývá historií žurnalistiky z různých úhlů od roku 1850 až do konce 20. století. Je rozdělena do tří částí. Část druhá se zabývá obdobím druhé světové války a následnou očistou společnosti od kolaborantů.

2. BRAUER, Jan. *Perszuivering: de Nederlandse pers 1944-1951*. DRIEVER, Jan;

Bussum: Fibula-Van Dishoeck, 1984. 190 s. ISBN 90-228-4152-9.

Kniha se zabývá procesem "perszuivering" - očištěním tisku. Autoři poukazují na problémy, které tento proces v Nizozemsku provázely. Kniha je doktorantskou tezí autorů.

3. VOS, René A.H. *Niet voor publicatie: De legale Nederlandse pers tijdens de Duitse bezetting*. Amsterdam: Amsterdam University Press, 1988. 592 s. ISBN 90-218-3752-8.

Více než 2000 krát slyšeli nizozemští novináři "ne pro publikaci". Kniha se zabývá oficiálním tiskem v období 1940-1945. Autor rozdělil vývoj v tomto období do tří částí, které sledoval z pohledu nizozemských i německých novinářských organizací a jednotlivců. Kniha zachází do detailů finančních manipulací, machinací v novinářském prostředí, nepřátelství atd.

4. HIRSCHFELD, Gerhard. *Bezetting en collaboratie: Nederland tijdens de oorlogsjaren 1940-1945*. Haarlem: H.J.W. Becht, 1991. 280 s. ISBN 90 230 0707 7.

Kniha je napsaná, z trochu jiného úhlu pohledu, německým historikem. Hlavním tématem je kolaborace v celé společnosti, tedy i v tisku.

5. GROEN, Koos. *Landverraad: de berechting van collaborateurs in Nederland*.

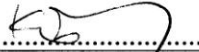
Bussum: Fibula-Van Dishoeck, 1984. 272 s. ISBN 90-228-4151-0.

Přepracování dřívějšího vydání knihy "Zrádci, co jsme s nimi udělali" se zabývá výřtem toho, co "ti dobří" udělali s "těmi špatnými". Hlavním tématem je opakující se oportunitismus a diskriminace při procesu očištění společnosti a potrestání válečných zrádců.

7. VAN VREE, Franciscus P.I.M. *De politiek van de openbaarheid: journalistiek en publieke sfeer*. Groningen: Historische Uitgeverij, 2000. 72 s. ISBN 90-6554-082-2.

Autor popisuje proměny v roli novináře jako "hlídacího psa demokracie" ve společnosti. Občané mají pocit, že mají právo na vlastní názor a kritizují vládnoucí třídu. V roli jejich mluvčích se objevují na konci 19. století novináři. Období obsažené v knize začíná koncem 18. století a končí současností.

8. VERSCHUUR, H.G.J. *De zuiveringschaos in de pers: eenige beschouwingen over de willekeur, de inconsequenties en de onrechtvaardigheden der huidige perszuivering. /s.n./1945*. 24 s.

<p>Dokument pojednávající o chaosu a nesrovnalostech provázejících proces očištění tisku. Tento dokument byl napsán během samotného procesu "preszuivering".</p> <p>9. Netherlands instituut voor oorlogdocumentatie. Amsterdam</p> <p>Diplomové práce k tématu (seznam bakalářských, magisterských a doktorských prací, které byly k tématu obhájeny na UK, případně dalších oborově blízkých fakultách či vysokých školách za posledních pět let)</p> <p>Cebe, Jan Očistné procesy s kolaboranty z řad českých novinářů po roce 1945: případ Vladimíra Krychtálka [rigorózní práce] Doc. PhDr. Barbara Köpplová,</p> <p>Datum / Podpis studenta</p> <p>03.06.2007 </p>
--

TEZE JE NUTNO ODEVZDAT **VYTIŠTĚNÉ** (včetně části, kterou vyplňuje institut!),
PODEPSANÉ A VE **DVOU** VYHOTOVENÍCH DO TERMÍNU UVEDENÉHO
V HARMONOGRAMU PŘÍSLUŠNÉHO AKADEMICKÉHO ROKU, A TO
PROSTŘEDNICTVÍM PODATELNY UK FSV.
PŘIJATÉ TEZE JE NUTNÉ SI **VYZVEDNOUT** V SEKRETARIÁTU PŘÍSLUŠNÉ KATEDRY
A **NECHAT VEVÁZAT** DO DIPLOMOVÉ PRÁCE.

TUTO ČÁST VYPLŇUJE INSTITUT:			
Vyjádření IKSŽ: Vedení IKSŽ teze projednalo na svém zasedání dne s tímto výsledkem:		Schváleno ☐	
		Neschváleno ☐	
Důvody případného neschválení práce		Téma je již zpracované ☐	
		Špatně formulované téma a cíl ☐	
		Špatně zvolená metoda práce ☐	
		Nedostatečná rešerše literatury ☐	
		Nevhodně zvolené prameny ☐	
		Nedostačující úroveň tezí ☐	
		Jiné	
		
Navržený vedoucí práce	Souhlas vedoucího práce navrženého vedením institutu	Příjmení a jméno	Datum /Podpis
Návrhy na konzultanty (v případě, že takové návrhy z jednání vedení IKSŽ vyplynou)		Příjmení a jméno	Příjmení a jméno
Schválené teze převzal/a student/ka		Příjmení a jméno	Datum /Podpis
Návrhy na oponenta: Vedení IKSŽ na svém zasedání dne navrhlo, aby předloženou práci oponoval/a:		Příjmení a jméno	

OBSAH

ÚVOD	3
1	NIZOZEMSKO NA POČÁTKU OKUPACE	5
1.1	ZAČÁTEK VÁLKY	5
1.2	TISK NA ZAČÁTKU VÁLKY	7
1.3	PŘEV RAT V ANP	8
2	TISKOVÉ ORGANIZACE V PRŮBĚHU OKUPACE	10
2.1	RADA OSVĚTY NIZOZEMSKÉHO TISKU	10
2.2	STÁVAJÍCÍ TISKOVÉ ORGANIZACE	11
2.3	SPOLEK NIZOZEMSKÝCH NOVINÁŘŮ.....	12
	2.3.1 Činnost Spolku nizozemských novinářů.....	13
3	NĚMECKÉ TISKOVÉ VEDENÍ	15
3.1	TISKOVÉ KONFERENCE.....	15
3.2	ZMĚNA V TISKOVÉ POLITICE OKUPANTŮ	16
3.3	REORGANIZACE TISKU	18
4	NIZOZEMSKÉ TISKOVÉ VEDENÍ	19
4.1	MINISTERSTVO LIDOVÉ OSVĚTY A UMĚNÍ	19
	4.1.1 Odbor tiskových záležitostí.....	20
4.2	NIZOZEMSKÁ KULTURNÍ KOMORA A TISKOVÝ CECH	21
5	KONEC VÁLKY	23
5.1	DOLLE DINSDAG	24
5.2	NIZOZEMSKÁ VLÁDA V LONDÝNĚ.....	25
6	TISKOVÁ OČISTA	28
6.1	LONDÝNSKÉ DOČASNÉ TISKOVÉ ROZHODNUTÍ	28
6.2	VOJENSKÁ SPRÁVA	30
6.3	DOČASNÉ TISKOVÉ ROZHODNUTÍ 1945	31
6.4	KOMISE PRO TISKOVOU OČISTU.....	32
	6.4.1 Certifikát „Geen bezwaar“	33
	6.4.2 Činnost Komise pro tiskovou očistu.....	34
6.5	TISKOVÁ RADA	35
6.6	MIMOŘÁDNÉ OPATŘENÍ TISKOVÝCH ZÁLEŽITOSTÍ 1947	36
6.7	ODVOLACÍ RADA PRO TISKOVOU OČISTU	37
6.8	KONEC TISKOVÉ OČISTY A NÁVRAT NOVINÁŘŮ DO SPOLEČNOSTI	38
7	NOVINÁŘI	40
7.1	MARIUS HUGH LOUIS WILHELM BLOKZIJL.....	40
	7.1.1 Politické postoje	41
	7.1.2 Válečné období.....	41

	7.1.3	<i>Poválečné období</i>	42
	7.1.4	<i>Jediný popravený novinář</i>	43
7.2		TOBIE GOEDEWAAGEN.....	44
	7.2.1	<i>Válečné období</i>	45
	7.2.2	<i>Odchod z NSB</i>	46
	7.2.3	<i>Poválečné období</i>	46
7.3		ARIE MEIJER-SCHWENCKE.....	47
7.4		WILLEM GOEDHUYS	47
7.5		MEINOUD MARINUS ROST VAN TONNINGEN	48
7.6		PIETER JAN VAN MEGCHELEN	49
7.7		MARIUS ADOLF VAN HUUT	49
7.8		HERMANUS ANTHONI GOEDHART.....	50
7.9		WILLEM DE GROOT	50
7.10		L. LINDEMAN	51
7.11		JOHAN LOUIS VICTOR ANTOON HUIJTS	51
7.12		HENDRIK JACOBUS KERKEMEESTER	52
7.13		GEORGE WILHELM KETTMANN JR.	52
7.14		HENDRIKUS MARINUS CORNELIS HOLDERT.....	53
7.15		HENRI HOLDERT	54
7.16		HENDRIKUS JOSEPHUS JOHANNES MARINUS.....	54
8		KOLABORUJÍCÍ PERIODIKA	56
8.1		DE TELEGRAAF	56
8.2		DE COURANT/HET NIEUWS VAN DEN DAG	57
8.3		DE NIEUWE ROTTERDAMSCHÉ COURANT - NRC	58
8.4		DE RESIDENTIEBODE.....	58
8.5		HET NATIONALE DAGBLAD	59
8.6		VOLK EN VADERLAND	59
8.7		DE GIL	60
8.8		DE MISTHOORN	60
8.9		DE SCHOUW	61
		ZÁVĚR	62
		RESUMÉ	64
		SUMMARY	64
		SEZNAM ZKRATEK	65
		POUŽITÉ ZDROJE	66
		SEZNAM PŘÍLOH.....	68
		PŘÍLOHY	69

Úvod

Tisk je nedílnou součástí nizozemské společnosti již 400 let. Žurnalistika je považována za profesy, která napomáhá udržení demokracie, a jako taková se těší vysoké společenské prestiži. Období druhé světové války, kdy nizozemský tisk kolaboval s německými okupanty, proto patří k temným stránkám jeho historie.

Cílem této bakalářské práce je vytvoření základní představy o situaci v nizozemském tisku během okupace a v následném poválečném období. Pokusím se přiblížit události, osobnosti a organizace, které ovlivnily nizozemské novináře od roku 1940 do roku 1950.

Struktura práce se liší od schválené teze, protože po prostudování dostupných materiálů jsem dospěla k závěru, že není možné oddělit osudy kolaborujících novinářů od vývoje ve válečném a poválečném tisku. Chronologicky seřazené sledované období obsahuje informace o kolaborujících novinářích, ale blíže se jim věnuje až kapitola s názvem „Novináři“. Poslední změnou, ke které vedla má osobní preference, bylo nahrazení termínu z názvu práce „žurnalista“ výrazem „novinář“ v samotném textu.

Nejrozsáhlejší část práce je věnována období okupace a snaží se přiblížit nizozemský tisk jako celek pod vlivem německé okupační moci. Blíže jsou zde popisovány změny, které s sebou okupace přinesla, německé i nizozemské tiskové vedení a tiskové organizace. Další část práce je zaměřena na období poválečné, jmenovitě na proces tiskové očisty a na zákony, kterými se očista řídila. Práci uzavírají životopisy několika nejznámějších kolaborantů a výčet některých kolaborujících periodik.

Hlavním problémem, na který jsem při zpracování podkladů pro tuto práci narazila, byla kromě omezeného počtu materiálů věnovaných jednotlivým novinářům, jazyková bariéra. Část práce jsem proto konzultovala s René Vosem, odborníkem na válečnou a poválečnou tiskovou historii. Jeho obsáhlá kniha „*Niet voor publicatie: De legale Nederlandse pers tijdens de Duitse bezetting*“ se stala základním pramenem, ze kterého jsem při své práci čerpala. K pochopení historických souvislostí jsem využila

společných webových stránek 22 nizozemských muzeí (www.tweedewereldoorlog.nl), která se zabývají druhou světovou válkou.

1 Nizozemsko na počátku okupace

Na území Nizozemska žilo podle posledního předválečného sčítání 9 milionů obyvatel a počet domácností se pohyboval kolem 2 milionů.¹ Na začátku války, v roce 1940, v zemi vycházelo 120 deníků v nákladu 2,1 milionů.² Lidé považovali četbu deníků za nepostradatelnou součást svého dne. Věrnost Nizozemců „těm svým novinám“ se ostatně potvrdila po válce, kdy se k nim hromadně vraceli. Tisk sice nebyl jediným zdrojem informací, ale pro Nizozemce byl tím nejdůležitějším. Počet rozhlasových přijímačů v domácnostech se v té době pohyboval kolem 1,4 milionů.³ V roce 1939 se rozhlasové vysílání rozšířilo z ranního a večerního programu na čtyři úseky, ale i u těch se jednalo jen o nejdůležitější domácí a zahraniční zprávy. Další informace, podrobnosti a zprávy místní a regionální byly dostupné pouze v denním tisku. Denní tisk byl z 97procent předplatitelský a tato tradice byla tak silná, že předplatné se často dědilo z generace na generaci.⁴

1.1 Začátek války

„Válečný zákon“ z roku 1899 umožňoval zrušit tiskovou svobodu v případě válečného stavu.⁵ V roce 1934 byla ustavena Vládní tisková služba, pod vedením bývalého redaktora deníku *NRC* A. J. Lievegoeda, která zajišťovala komunikaci mezi vládou a tiskem také v kritickém předválečném období. Podle rozhodnutí vlády nesměl tisk zveřejňovat jakékoliv zprávy týkající se zabezpečení státní hranice, organizace a ozbrojování vojenských jednotek či jmen nebo hodností armádního vedení.

Německá armáda překročila nizozemskou státní hranici 10. května 1940 v časných ranních hodinách. O pět dnů později, po vybombardování Rotterdamu,

¹ VOS, René. *Niet voor publicatie: De legale Nederlandse pers tijdens de Duitse bezetting*. 1988. s. 25.

² Ve stejném období vychází přibližně 600 novin a 10 000 časopisů.

³ VOS, René. *Niet voor publicatie: De legale Nederlandse pers tijdens de Duitse bezetting*. 1988. s. 25.

⁴ VOS, René. *Niet voor publicatie: De legale Nederlandse pers tijdens de Duitse bezetting*. 1988. s. 29.

⁵ VOS, René. *Niet voor publicatie: De legale Nederlandse pers tijdens de Duitse bezetting*. 1988. s. 44.

Nizozemsko kapitulovalo.⁶ Členové nizozemské vlády i královna Wilhelmina uprchli do exilu v Londýně, odkud se vláda odmítala vrátit, a tak země přešla pod německou civilní správu. 18. května 1940 byl Arthur Seyss-Inquart jmenován říšským komisařem pro Nizozemsko. Pod jeho vedením zajišťovala chod země čtyři generální komisařství, která řídila a kontrolovala jednotlivá nizozemská ministerstva.⁷ Podle Hitlerova přání „die Niederländer als Freunde zu gewinnen“ měl Seyss-Inquart udělat vše proto, aby se z Nizozemců nestali nepřátelé, ale spojenci.⁸ První rok okupace německý přístup skutečně odpovídal dosažení tohoto cíle. Nizozemci dostali příležitost „sami si najít cestu k Nové Evropě“.⁹

Jak uvedl Mason: „Nizozemci byli konfrontováni s disciplinovanými, ukázněnými a přátelskými německými vojáky, kteří nikoho nezatýkali, dokonce ani Židy, nepálili žádné knihy a nestavěli koncentrační tábory. Ve skutečnosti se snažili omezit jakékoliv nepotřebné zásahy do ideologie, administrativy a každodenního života nizozemského občana. (...) tisíce Nizozemců si byly nuceny přiznat, že nacisté vlastně nejsou tak hrozní, jak se dalo očekávat“.¹⁰ Tento postoj, který je dnes označován jako „červnová nálada“, byl po válce zmiňován jako jedna z příčin kolaborace. Další příčinou bylo údajné ovlivnění názory některých významných kulturních a politických osobností o vojenské nevyhnutelnosti a politické správnosti německého vítězství, což jen potvrzovaly úspěchy německé armády. Posledním argumentem pro kolaboraci, který byl často používán Němci, byla historická pouta a germánské bratrství. Dá se

⁶ Nizozemsko již souhlasilo s kapitulací. Bombardování mělo sloužit jako výstraha v případě odporu či nedostatečné spolupráce s okupanty.

⁷ Generální komisařství pro mimořádné záležitosti pod vedením Fritze Schmidta, Generální komisařství pro finance a hospodářství pod vedením Hanse Fischböcka, Generální komisařství správy a justice pod vedením Friedricha Wimmera, Generální komisařství veřejného pořádku a bezpečnosti pod vedením Hannse Albina Rautera.

⁸ VOS, René. *Niet voor publicatie: De legale Nederlandse pers tijdens de Duitse bezetting*. 1988. s. 65.

⁹ VOS, René. *Niet voor publicatie: De legale Nederlandse pers tijdens de Duitse bezetting*. 1988. s. 65.

¹⁰ MASON, Henry. L. *The purge of Dutch Quislings: Emergency justice in the Netherlands*. 1952. s. 2.

konstatovat, že „Nizozemci se postupně sžívali se svými sice nezvanými, ale velmi slušnými hosty“.¹¹

Vystřízlivění však přišlo poměrně rychle. Bitva o Velkou Británii, kterou Nizozemci považovali za kolébku společenských a politických svobod, v létě a na podzim roku 1940 zničila veškeré naděje na přátelské soužití v „Nové Evropě“.

1.2 Tisk na začátku války

Periodika Národně socialistického hnutí (dále NSB) byla 10. května 1940 kvůli otevřené podpoře německé okupace zakázána vrchním velitelem nizozemské armády generálem Winkelmanem.¹² V období mezi 11. - 17. květnem 1940 většina periodik omezila či zastavila vycházení. Příčinami byly problémy v dopravě, přerušení dodávek elektrického proudu, poškození tiskařských strojů a v některých případech i samotných redakcí při náletech a vojenských aktivitách německé armády. Část tiskové kanceláře ANP byla kvůli poškození telexové sítě vyřazena z provozu, což způsobilo, že přibližně 50 deníků zůstalo po dobu tří týdnů bez zpravodajství.¹³

Situace v tisku se po kapitulaci Nizozemska postupně vracela do normálních kolejí a deníky, až na 3 výjimky, pokračovaly ve svém vycházení. *De Nieuwe Drentsche Courant* byl z technických důvodů sloučen s *De Nieuwe Provinciale Groninger Courant*. *De Avondpost*, před válkou kritický k německé perzekuci Židů, byl majitelem A. W. Stijhoffem zrušen, aby svými názory neohrozil další Stijhoffovo novinové podnikání. Poslední a zároveň jediný deník, který ukončil svou činnost z principiálních důvodů, byl *Het Zeeuwsch Nieuwsblad*. Jediné otevřené odsouzení

¹¹ MASON, Henry. L. *The purge of Dutch Quislings: Emergency justice in the Netherlands*. 1952. s. 2.

¹² Deníky *Het Volksblad*, *Het Nationale Dagblad* a týdeník *Het Volk en Vaderland*.

¹³ HIRSCHFELD, Gerhard. *Nazi rule and Dutch collaboration: The Netherlands under German occupation 1940-1945*. 1988. s. 51.

německé okupace se objevilo v deníku *De Vrije Westfries*. Od 22. května 1940 byl deník po dobu 14 dnů zastaven a šéfredaktor K. Noren byl na 3 týdny uvězněn.¹⁴

V tisku na začátku války nedošlo k žádným masivním protestům proti německé okupaci, jak se stalo v případě lékařů či církevních a zemědělských organizací.

1.3 Přebírat v ANP

A. K. H. Hushahn pracoval od roku 1937 jako kulturní atašé německého velvyslanectví v Nizozemsku a 10. května 1940 byl spolu s dalšími zaměstnanci velvyslanectví zatčen. Po pěti dnech byl propuštěn, načež okamžitě odcestoval do Amsterdamu, kde v tiskové kanceláři ANP vypověděl pracovní smlouvu všem židovským zaměstnancům (celkem 23 zaměstnanců Všeobecné nizozemské tiskové kanceláře).¹⁵ Po řediteli ANP van de Polovi požadoval zplnomocnění této výpovědi a přerušení telexového spojení s tiskovými kanceláři Havas a Reuter. Od tohoto momentu musela ANP přebírat zprávy pouze od německé DNB a několika dalších „spřátelených“ tiskových kanceláří. Novým šéfredaktorem ANP se stal P. J. van Megchelen, redaktor deníku *Het Vaderland*. Na pozici šéfredaktora haagské kanceláře byl jmenován H. W. van der Vaart Smit, majitel Nizozemské křesťanské tiskové kanceláře.¹⁶

ANP byla nově pověřena zveřejňováním tzv. „nót redakcím“, kterých bylo do konce války vydáno přes 2000. Tyto nóty shrnovaly informace z tiskových konferencí pořádaných Tiskovým oddělením Říšského komisařství v Haagu a byly určeny hlavně redakcím regionálních a místních periodik. Dodržení obsahu a formy nót bylo povinné. Jedna z prvních nót zakazovala jakoukoliv kritiku Hitlera, Německa či třetí říše. Přestože se jednalo o omezení svobody tisku, novináři v nótách našli také jasná

¹⁴ VOS, René. *Niet voor publicatie: De legale Nederlandse pers tijdens de Duitse bezetting*. 1988. s. 56.

¹⁵ Celá tato akce byla Hushanhovou vlastní iniciativou. Generální tajemník pro mimořádné záležitosti Schmidt ji schválil až zpětně.

¹⁶ Het Nederlandsch Christelijk Persbureau.

pravidla, která jim dovoľovala kritizovat například společenské poměry či politiku NSB.¹⁷

¹⁷ GROEN, Koos. *Landverraders: wat deden we met ze?* 1974. s. 220.

2 Tiskové organizace v průběhu okupace

Říšský komisař Seyss-Inquart se snažil alespoň částečně udržet zdání nizozemské nezávislosti, a proto potlačoval zakládání organizací podle německých vzorů a podporoval ty, které byly zřizované z nizozemské iniciativy. V tisku se mu po několika týdnech okupace naskytla příležitost v podobě Rady osvěty nizozemského tisku (dále RVV).

2.1 Rada osvěty nizozemského tisku

Rada byla založena 17. června 1940 skupinou novinářů, jejichž prvořadým cílem bylo, stát se prostředníky mezi nizozemským tiskem a německou okupační mocí. Později chtěla rada sloužit jako poradní a řídicí orgán nizozemského tisku, který by sloučil početnou skupinu profesních tiskových organizací do Tiskové komory. Tisková komora měla zajišťovat vzdělávání a osvětu novinářů tak, aby se byli schopni zhostit své úlohy vychovatelů národně socialistického čtenáře.¹⁸ Předsedou rady byl zvolen T. Goedewaagen, místopředsedou A. Meijer-Schwencke a tajemníkem W. Goedhuys. Dalšími členy vedení rady se stali P. J. van Megchelen, J. E. A. van de Poel, M. M. Rost van Tonningen. Skupina těchto novinářů významně ovlivnila válečný nizozemský tisk.

15. června 1940 RVV uveřejnila své programové prohlášení, ve kterém požadovala spolupráci tisku s německými okupanty. O několik dnů později byl zveřejněn článek van de Poela „Funkce tisku“ nabádající novináře: „Zůstaňte věrni svému lidu a své víře. To je základ, na němž jsme nyní povoláni k účasti při budování nové Evropy“.¹⁹ 22. června vydala RVV první ze svých „důvěrných sdělení - ne k uveřejnění“, ve kterém od všech deníků požadovala poskytnutí tří výtisků. Tato žádost byla odůvodněna tím, že výtisky měly být použity při výkonu zprostředkovatelské role RVV. Ve skutečnosti však sloužily výstřižkové službě Spojené tiskové kanceláře, vlastněné místopředsedou rady Meijer-Schwenckem. Zajímavé je, že většina deníků této

¹⁸ DRIEVER, Jan. - BRAUER, Jan. *Perszuivering: De Nederlandse pers 1944 - 1951*. 1984. s. 15.

¹⁹ VOS, René. *Niet voor publicatie: De legale Nederlandse pers tijdens de Duitse bezetting*. 1988. s. 85.

žádosti vyhověla a požadované výtisky poskytla, přestože RVV prozatím neměla v tisku žádné pravomoce.²⁰ Rada osvěty nizozemského tisku byla jednou z prvních nizozemských organizací, které byly rozhodnuté spolupracovat s německými okupanty. Vliv rady postupně klesal ale její zakládající členové si udrželi své pozice v nizozemském tisku až do konce války. Rada byla rozpuštěna v létě 1942.

2.2 Stávající tiskové organizace

Nizozemský tisk byl před válkou rozčleněn do poměrně početné skupiny profesních, náboženských, ale i provinčních a místních organizací. K nejvýznamnějším z nich patřil Nizozemský novinářský kruh (dále NJK),²¹ jehož předseda G. Polak Daniels na svou pozici 28. května 1940 rezignoval. Pravděpodobnou příčinou jeho rezignace nebyly zdravotní důvody, jak uvedl, ale strach z perzekucí kvůli židovskému původu. NJK, přestože byl na začátku války největší tiskovou organizací v zemi, rozhodně nebyl tou nejsilnější. Vysoký počet členů odlišné profese způsoboval konflikty, pramenící z rozdílů v postavení, pracovní náplni a platových a sociálních podmínkách. NJK se rozhodl zahájit spolupráci s Nizozemským římskokatolickým novinářským sdružením (dále NRKJV)²² a se spolkem vydavatelů Nizozemského denního tisku (dále NDP).²³ Hlavním důvodem této spolupráce bylo posílení společných pozic a vytvoření jednotné fronty při jednáních s německou okupační mocí.

K dalším organizacím předválečného nizozemského tisku patřila sdružení Katolický nizozemský denní tisk, Nizozemský periodický tisk, Nizozemský novinový tisk, Nizozemský regionální tisk a Provinční a periodický tisk. Tímto výčet tiskových organizací zdaleka nekončí. Jak již bylo zmíněno, profesní organizace se často

²⁰ VOS, René. *Niet voor publicatie: De legale Nederlandse pers tijdens de Duitse bezetting*. 1988. s. 86.

²¹ Nizozemský novinářský kruh byl založen 1. ledna 1884 a na začátku války měl 700 členů.

²² Nizozemské římskokatolické novinářské sdružení bylo založeno v roce 1902 a na začátku války mělo 210 členů.

²³ Sdružení vydavatelů Nizozemský denní tisk bylo založeno 21. prosince 1908 a na začátku války mělo 90 členů.

sdužovaly v malých místních a regionálních sdruženích. Většina stávajících tiskových organizací se k nově vzniklé RVV stavěla skepticky. Tento postoj však nesdíleli všichni jejich členové. Zvláště ti, kteří si uvědomili, k jak velkým změnám mohlo v tisku dojít, byli připraveni s RVV spolupracovat. Tím vzrostlo napětí nejen mezi radou a tiskovými organizacemi, ale i v organizacích samotných. Rada využila této situace využít a založila vlastní novinářskou organizaci - Spolek nizozemských novinářů (dále VNJ).

2.3 Spolek nizozemských novinářů

Spolek nizozemských novinářů byl založen 24. srpna 1940. Předsedou byl zvolen P. J. van Megchelen a místopředsedou W. Goedhuys. Zápis nových členů byl zahájen již 15. srpna a o tři dny později se ke spolku kolektivně připojilo sdružení vydavatelů Provinční a periodický tisk. Postupně přibývalo i členů zbývajících tiskových organizací. Tři, které se sloučení bránily nejdéle, byly sdružení vydavatelů NDP a novinářské spolky NJK a NRKJV. J. Henny, předseda NDP, musel ze své pozice po tlaku okupační moci odstoupit a doporučit ostatním členům vstup do VNJ. NJK a NRKJV se po dlouhých jednáních rozhodly ukončit svou činnost a v listopadu 1940 se společně připojily k VNJ.²⁴ V listopadu 1940 tak dočasně zanikly tiskové organizace demokratického Nizozemska.

Jednotliví novináři většinou nevstupovali do spolku z hlubokého přesvědčení, ale spíše z nejistoty. Spolek byl historicky nezatížený a měl dobré styky s okupanty. Nabízel jistoty, které v té době měly nezměrnou hodnotu. Část novinářů ke vstupu do VNJ přesvědčilo slibované zlepšení platových podmínek. V roce 1940 měl spolek přibližně 1500 členů. Na konci roku 1943 to bylo pouze 1321 členů. Pokles byl způsoben hlavně tím, že novináři a vydavatelé, kteří v roce 1941 nebyli přijati do Tiskového cechu Nizozemské kulturní komory, museli být vyloučeni z VNJ.²⁵

²⁴ DRIEVER, Jan. - BRAUER, Jan. *Perszuivering: De Nederlandse pers 1944 - 1951*. 1984. s. 16.

²⁵ VOS, René. *Niet voor publicatie: De legale Nederlandse pers tijdens de Duitse bezetting*. 1988. s. 180.

2.3.1 Činnost Spolku nizozemských novinářů

VNJ si na začátku okupace vytyčil tři hlavní cíle. Jako první chtěl založit fakultu novinové vědy na několika nizozemských univerzitách. Dalším cílem bylo zlepšení pracovních podmínek a zvýšení platového ohodnocení. Jako poslední se spolek chtěl stát prostředníkem v tiskových sporech.²⁶

Po celý první rok existence neměl spolek organizační stanovy, právní subjektivitu ani profesní či společenský status. Na důležitosti získal až „Novinářským rozhodnutím“ z 2. května 1941. Tento zákon ukládal všem novinářům povinnost vstupu do VNJ a byl jedním z hlavních nástrojů, které Ministerstvo lidové osvěty a umění použilo, k vyloučení židovských novinářů z tisku a jeho následné nacifikaci. Novinářské rozhodnutí bylo rozděleno do 7 paragrafů, které se věnovaly vymezení novinářské profese, podmínkám, které musel novinář splnit před přijetím do této profese, právní ochraně novinářů a postavením novináře vůči vydavateli. Novinářem se podle § 2 článku 5 mohl stát pouze Nizozemec (ne již nizozemský státní občan!), starší 21 let, který dosáhl dostatečného odborného vzdělání a měl vlastnosti potřebné k osvětě veřejnosti.²⁷ Nesplněním podmínek, týkajících se „potřebných vlastností“, bylo nejčastěji odůvodněno nepřijetí do VNJ. Židovskému novináři A. van Leeuwenovi bylo oznámeno, do spolku nebyl přijat, protože: „Pokud se žadatel narodil židovské matce, dá se předpokládat, že nemá potřebné vlastnosti, které jsou nutné ke splnění úkolu osvěty veřejnosti“.²⁸

K největším úspěchům VNJ patřilo zlepšení sociálních a platových podmínek novinářů.²⁹ Nový platový řád byl schválen v červnu 1941 a přinesl rozšíření platových tříd a navýšení základních platů. Z ambiciózních plánů založení fakulty novinové vědy nezůstalo, kromě povolení, které umožňovalo novinářům přístup do universitních

²⁶ VOS, René. *Niet voor publicatie: De legale Nederlandse pers tijdens de Duitse bezetting*. 1988. s. 182.

²⁷ VOS, René. *Niet voor publicatie: De legale Nederlandse pers tijdens de Duitse bezetting*. 1988. s. 180.

²⁸ VOS, René. *Niet voor publicatie: De legale Nederlandse pers tijdens de Duitse bezetting*. 1988. s. 180.

²⁹ VOS, René. *Niet voor publicatie: De legale Nederlandse pers tijdens de Duitse bezetting*. 1988. s. 184.

knihoven v celé zemi, nic.³⁰ V oblasti výchovy se VNJ musel spokojit s tábory, které pořádal ve Vassenu a jejichž cílem bylo rozšíření myšlenek národního socialismu mezi novináře. Účast na nich byla povinná a přestože dochované fotografie ukazují zúčastněné v zanícených debatách, tábory se staly proslulé hlavně divokými večírky a vybraným jídlem. Konec aktivit VNJ se datuje k „Dolle Dinsdag“.³¹

³⁰ VOS, René. *Niet voor publicatie: De legale Nederlandse pers tijdens de Duitse bezetting*. 1988. s. 185.

³¹ Dolle Dinsdag viz. s. 24.

3 Německé tiskové vedení

Mezi německým tiskovým vedením v Haagu se odehrával mocenský boj, ovlivněný odlišnými politickými názory, ekonomickými zájmy, intrikami, osobními ambicemi, nepřátelstvím a v neposlední řadě i Berlínem. Do poloviny roku 1941 měl v nizozemském tisku hlavní slovo W. P. W. Janke, vedoucí Tiskového oddělení Říšského komisařství (podporovaný Ribbentropovým Ministerstvem zahraničních věcí). Tisk sice oficiálně spadal pod pravomoce Hlavního oddělení pro lidovou osvětu a propagandu Generálního komisařství pro mimořádné záležitosti (dále HAVP) v čele s P. Finkem (podporovaným Goebbelsovým Ministerstvem pro lidovou osvětu a propagandu), ale ten se proti šarmantnímu a oblíbenému Jankemu prosazoval jen obtížně. Třetí stranou, snažící se na tisk okupovaného území získat vliv, bylo Generální komisařství veřejného pořádku a bezpečnosti v čele s H. A. Rauterem, který v Nizozemsku zastupoval zájmy SS. Pravomoci a úkoly těchto tří stran se překrývaly, což jen stupňovalo napětí, které mezi nimi vládlo.

3.1 Tiskové konference

Od 16. května 1940 pořádalo Tiskové oddělení Říšského komisařství pod Jankeho vedením téměř každodenní tiskové konference určené pro redaktory ANP, redaktory velkých celostátních deníků, akreditované zahraniční novináře a zástupce tiskového oddělení NSB a dalších prozatím tolerovaných politických stran (dohromady přibližně 70 osob). Ve většině případů Janke seznámil přítomné s tématy, která směla být zveřejňována, či se v tisku nesměla objevit. Na počátku okupace byl přístup okupační moci ještě shovívavý, což se projevilo i v samotné formulaci sdělení. Ta byla uváděna: „*Já či říšský komisař (nebo jiná německá autorita) bych si velmi přál; bylo by velmi doceněno (...)*“.³² Pokud byla podobná „přání“ ignorována či pochopena jinak, než bylo zamýšleno, následovalo jejich zopakování a později varování. Pokud nebylo požadovaného výsledku dosaženo ani tentokrát, následovala pokuta. Na žádost redakcí

³² VOS, René. *Niet voor publicatie: De legale Nederlandse pers tijdens de Duitse bezetting*. 1988. s. 69.

začala být sdělení číslována. Do konce války jich vyšlo přes 2400 a každé obsahovalo několik samostatných zpráv. Kromě politických, válečných a tiskových témat se objevovaly žádosti čistě osobního rázu.

Pro vytvoření představy o obsahu sdělení uvádím několik příkladů z prvních měsíců okupace.

- 4. července 1940 bylo oznámeno: „*Sděluji, že další publikace o brožuře Dr. Colijna jsou nežádoucí. Připomínám tímto, že zákaz protiněmeckých postojů v tisku se vztahuje i na fejetony*“.³³
- 30. srpna byla pod číslem 23 uveřejněna zpráva: „*Německý vojenský velitel v Nizozemsku se obrací na redakce s prosbou o správné zkracování svého jména - Fr. Christiansen, tedy ne F. R. Christiansen. Připomínám, že zkratka křestního jména nesmí být vynechána*“.³⁴
- 20. září vyšla pod číslem 33 opakovaná výzva: „*Znovu upozorňujeme, že zveřejňování starých a nelichotivých fotografií významných německých osobností je považováno za důkaz nepřátelství*“.³⁵
- 13. prosince byla pod číslem 156 uveřejněna žádost: „*Nedoporučuje se přebírat nebo komentovat článek A. Musserta ve Volk en Vaderland - Žádné máslo a žádné maso*“.³⁶

3.2 Změna v tiskové politice okupantů

Tolerantní přístup okupační moci netrval dlouho. Místo slibů Seysse-Inquarta z května 1940 přišel zákaz politických stran a likvidace nizozemských organizací a sdružení. Jedinou povolenou politickou stranou se stalo NSB.

³³ VOS, René. *Niet voor publicatie: De legale Nederlandse pers tijdens de Duitse bezetting*. 1988. s. 72.

³⁴ VOS, René. *Niet voor publicatie: De legale Nederlandse pers tijdens de Duitse bezetting*. 1988. s. 72.

³⁵ VOS, René. *Niet voor publicatie: De legale Nederlandse pers tijdens de Duitse bezetting*. 1988. s. 72.

³⁶ VOS, René. *Niet voor publicatie: De legale Nederlandse pers tijdens de Duitse bezetting*. 1988. s. 73.

Seyss-Inquart si uvědomil, že jeho tisková politika měla mizivý efekt a s německou invazí do Ruska v červnu 1941 se mu naskytla příležitost k ovládnutí nizozemského tisku. 10. července 1941 byl tisk pod trestem vysokých pokut vyzván k aktivní podpoře německého válečného úsilí. Tisk musel zveřejňovat články zabývající se bojem proti ruskému bolševismu, anglickým imperialistům, americkým kapitalistům a kampaní „V=Viktoria“ s heslem „*Německo vítězí pro Evropu na všech frontách*“.³⁷ K dalším „povinným“ tématům, kterými se tisk musel zabývat, patřili nizozemská dobrovolnická legie Nederland, dobrovolníci, kteří odešli pracovat do Německa a jakékoliv německo-nizozemské organizace a aktivity. Za neuposlechnutí příkazů a neuveřejnění článků hrozily pokuty 5000 guldenů³⁸, zákaz vycházení a potrestání zodpovědných novinářů a šéfredaktorů.³⁹

Se změnou tiskové politiky okupantů přišla i změna ve vedení Tiskového oddělení Říšského komisařství a HAVP. Janke byl kvůli příliš „přátelskému“ přístupu k Nizozemcům odvolán a na jeho pozici byl na začátku roku 1942 jmenován H. Dreves. Ten ve své funkci vydržel jen krátce a před koncem roku 1942 byl ze zdravotních důvodů odvolán.⁴⁰ Po něm se stal vedoucím Tiskového oddělení W. Dittmar, který na této pozici setrval až do konce války.

Na HAVP byl v polovině roku 1941 odvolán také Fink, na jehož místo nastoupil O. L. von Tiedemann, který po čtyřech měsících rezignoval. Novým vedoucím HAVP byl jmenován H. Gernand, který se však dostal do konfliktu se svým nadřízeným generálním komisařem F. Schmidtem kvůli příliš agresivnímu prosazování zájmů SS. Na konci roku 1942 byl nahrazen M. Stampem, který ve vedení HAVP zůstal až do konce okupace.⁴¹

³⁷ „*Deutschland siegt an allen Fronten für Europa*“

³⁸ Dnes přibližně 37.000 euro.

³⁹ VOS, René. *Niet voor publicatie: De legale Nederlandse pers tijdens de Duitse bezetting*. 1988. s. 200.

⁴⁰ H. Dreves byl na zdravotní dovolenou odvolán kvůli alkoholismu.

⁴¹ VOS, René. *Niet voor publicatie: De legale Nederlandse pers tijdens de Duitse bezetting*. 1988. s. 159.

3.3 Reorganizace tisku

Pod vedením generálního komisaře pro mimořádné záležitosti F. Schmidta byla na podzim 1941 zahájena reorganizace nizozemského tisku. Do čela Komise pro tiskovou reorganizaci byl jmenován H. Dreves. Oficiálním důvodem reorganizace měl být nedostatek papíru. Ten však v té době ještě nebyl akutní. Okupační moc měla zájem na snížení počtu nizozemských periodik a zvýšení své moci natolik, aby byla schopna zdárně dokončit nacifikaci zbývajících periodik. S okamžitou platností bylo zrušeno 47 deníků, 480 novin a více než 2000 časopisů. Zároveň byli odstraněni „nepohodlní“ šéfredaktoři, na jejichž místo byli dosazeni „poradní redaktoři“. Jednalo se o členy NSB či sympatizanty okupantů, kteří v redakcích plnili funkci cenzorů a šéfredaktorů. Na začátku roku 1942 byla více než jedna třetina periodik pod přímou kontrolou NSB. K dalším opatřením Komise pro tiskovou reorganizaci patřila omezení nákladu, zrušení ranních vydání a zmenšení formátu výtisků.

Druhá vlna reorganizace přišla v polovině roku 1942. K 1. dubnu 1943, kdy byla reorganizace oficiálně ukončena, vycházelo v Nizozemsku pouze 54 deníků, 89 novin a 742 časopisů.⁴²

⁴² GROEN, Koos. *Landverraders: wat deden we met ze?* 1974. s. 223.

4 Nizozemské tiskové vedení

25. listopadu 1940 bylo zrušeno předválečné Ministerstvo školství, umění a věd a místo něj byla zřízena dvě nová ministerstva – Ministerstvo lidové osvěty a umění a Ministerstvo výchovy, věd a kulturní ochrany. Ministerstvo lidové osvěty a umění bylo po stránce organizační, funkční i právní věrnou kopií Goebbelsova ministerstva propagandy.⁴³ Pro nizozemskou kulturní veřejnost bylo založení instituce, systematicky se zabývající vytvářením a kontrolou osvěty, veřejného mínění a umění, radikální změnou.

4.1 Ministerstvo lidové osvěty a umění

Ministerstvo lidové osvěty a umění mělo v první řadě plnit rozkazy německé okupační moci. Jedním z jeho hlavních úkolů byla podpora německé snahy o nacifikaci tisku a rozhlasu. 12. března 1941 ministerstvo zrušilo sdružení rozhlasového vysílání AVRO a nahradilo ho Nizozemským státním rozhlasem. 2. května 1941 vydalo ministerstvo zákon „Novinářské rozhodnutí“, podle kterého se museli všichni novináři stát členy Spolku nizozemských novinářů.⁴⁴ „Novinářské rozhodnutí“ bylo až na dvě výjimky překladem německého „Schriftleitergesetz“ z roku 1933. Disciplinární řízení nevedl nezávislý orgán, ale přešlo do rukou generálního tajemníka Ministerstva lidové osvěty a umění. V zákoně také nebyl zmiňován árijský původ. Předpokládalo se, že tato podmínka bude ošetřena ve stanovách nově vznikající kulturní komory a zasáhne tak do všech oblastí nizozemské kultury a ne pouze do tisku.⁴⁵

Do funkce generálního tajemníka Ministerstva lidové osvěty a umění jmenoval říšský komisař Seyess-Inquart člena NSB T. Goedewaagena, aktivního spolupracovníka okupační moci a zastávce začlenění Nizozemska do Velkoněmecké říše. Na začátku prosince 1940 odcestoval Goedewaagen spolu s vedoucím odboru tiskových záležitostí

⁴³ VOS, René. *Niet voor publicatie: De legale Nederlandse pers tijdens de Duitse bezetting*. 1988. s. 107.

⁴⁴ VOS, René. *Niet voor publicatie: De legale Nederlandse pers tijdens de Duitse bezetting*. 1988. s. 179.

⁴⁵ VOS, René. *Niet voor publicatie: De legale Nederlandse pers tijdens de Duitse bezetting*. 1988. s. 266.

N. Oosterbaanem do Berlína. Cílem cesty bylo informovat se o organizaci, činnosti a provozu ministerstva propagandy. Goedewaagen dostal ve výběru svých spolupracovníků volnou ruku a dá se říci, že ministerstvo vybudoval sám.⁴⁶ Důraz přitom kladl hlavně na politickou příslušnost, a tak byla většina zaměstnanců ministerstva členy NSB. Jen několik z nich mělo odpovídající úřednické zkušenosti.

Ministerstvo bylo zorganizováno do třech oddělení - Oddělení personální, Oddělení lidové osvěty a Oddělení umění. Oddělení lidové osvěty bylo dále rozděleno na odbor tiskových záležitostí, odbor rozhlasových a filmových záležitostí a odbor aktivní propagandy. N. Oosterbaan řídil odbor tiskových záležitostí do června 1941, kdy vedení převzal M. Blokzijl. Ten se na podzim 1942 stal také vedoucím odboru aktivní propagandy.⁴⁷ 28. ledna 1943 byl Goedewaagen ve své pozici generálního tajemníka nahrazen H. Reydonem, bývalým šéfredaktor *Volk en Vaderland* a *Het Nationale Dagblad*, na kterého byl již po dvou týdnech spáchán atentát nizozemským odbojem. Po Reydonovi byl zastupujícím generálním tajemníkem jmenován S. M. S. de Ranitz, dosavadní vedoucí odboru vlády a právních záležitostí ministerstva, který na této pozici zůstal až do konce války.⁴⁸

4.1.1 Odbor tiskových záležitostí

Jak je níže zřejmé, struktura odboru tiskových záležitostí se zvláště v prvních dvou letech několikrát změnila. Důvodem těchto změn byly přípravy na převzetí úkolů od německé Komise pro tiskovou reorganizaci a zároveň převedení některých pravomocí odboru tiskových záležitostí na právě vznikající Tiskový cech Nizozemské kulturní komory. Odbor tiskových záležitostí, početně největší na ministerstvu, byl rozdělen do šesti kanceláří.⁴⁹ První z nich, kancelář deníků pod vedením H. A.

⁴⁶ Z nizozemské strany neobdržel Goedewaagen v prvních měsících žádnou podporu. Až po tlaku říšského komisaře získal finanční prostředky i budovu pro nové ministerstvo.

⁴⁷ DRIEVER, Jan. - BRAUER, Jan. *Perszuivering: De Nederlandse pers 1944 - 1951*. 1984. s. 17.

⁴⁸ VOS, René. *Niet voor publicatie: De legale Nederlandse pers tijdens de Duitse bezetting*. 1988. s. 165.

⁴⁹ Na začátku roku 1941 byl odbor tiskových záležitostí rozdělen do kanceláře deníků (H. A. Goedhart), kanceláře novin a časopisů (W. De Groot), kanceláře tiskové fotografie (F. C. A. Wiesenhaan), kanceláře

Goedharta, byla po několika měsících sloučena s kanceláří novin a časopisů, kterou doposud vedl W. De Groot. Nově sloučená kancelář deníky, noviny a periodika byla na začátku roku 1942 přejmenována na kancelář tiskové organizace a tisková veřejnost a pod Goedhartovým vedením se stala politickým jádrem odboru tiskových záležitostí. Obsah činnosti těchto kanceláří na počátku okupace je nejasný, jisté je, že se kromě jiného zabývaly plněním a kontrolou instrukcí Tiskového oddělení Říšského komisařství a HAVP.

Kancelář čtenářské veřejnosti a kancelář dokumentace potkal po několika měsících podobný osud. Nejdříve byly sloučeny a převedeny společně s kanceláří tiskových informací pod nově vzniklý odbor informací a dokumentace, kde zajišťovaly sběr informací o periodikách, vydavatelích a novinářích. Během krátké doby se však opět vrátily pod odbor tiskových záležitostí, tentokrát společně a pod novým názvem kancelář centrální dokumentace. Hlavní náplní její činnosti byla nově i kontrola tisku a sledování informací týkajících se samotného ministerstva a dalších německých a nizozemských organizací. Kancelář tiskové fotografie byla jediná, která během okupace nezměnila jméno ani podobu.⁵⁰

4.2 Nizozemská kulturní komora a Tiskový cech

Přesně rok po založení Ministerstva lidové osvěty a umění byla v listopadu 1941 zřízena Nizozemská kulturní komora. Tato nová instituce měla kromě koncentrace všech kulturních profesí zajistit rozšíření národního socialismu do nizozemské kultury. Prezidentem komory byl jmenován generální tajemník Ministerstva lidové osvěty a umění T. Goedewaagen. Komora byla rozdělena do 6 cechů – Filmového cechu, Hudebního cechu, Literárního cechu, Divadelního a tanečního cechu a Cechu architektury, výtvarných umění a uměleckých řemesel. Vedoucím Tiskového cechu byl

tiskových informací (?), kanceláře dokumentace (O. Lindeman), kanceláře čtenářské veřejnosti (?). Na začátku roku 1943 se jednalo pouze o kancelář tiskových organizací a tiskové veřejnosti (H. A. Goedhart), kancelář centrální dokumentace (L. Lindeman) a kancelář tiskové fotografie (O. Zeegers).

⁵⁰ VOS, René. *Niet voor publicatie: De legale Nederlandse pers tijdens de Duitse bezetting*. 1988. s. 167.

jmenován M. Blokzijl, který byl v červenci 1942 nahrazen šéfredaktorem *NRC* J. Huijtsem. Tiskový cech sjednotil nejen novináře, vydavatele a zaměstnance tiskových kanceláří, ale dá se říci, že všechny osoby, jejichž profese byla s tiskem spojena.

Členství v cechu bylo povinné pro všechny, jejichž profese patřila do výčtu kulturních profesí ve stanovách Nizozemské kulturní komory. Těm, kteří do Nizozemské kulturní komory nevstoupili či nebyli přijati a pokračovali ve výkonu své profese, hrozily pokuty z Ministerstva lidové osvěty a umění. Článek 10 stanov kulturní komory zakazoval členství všem osobám židovského původu, čímž v podstatě ukládal povinnost jejich vyloučení ze všech ostatních nizozemských kulturních organizací a sdružení.

5 Konec války

Snahy o nacifikaci zabraných území a vytvoření nové Evropy skončili v druhé polovině roku 1943. Příčinou byl obrat ve válečném vývoji, který Německo donutil přehodnotit i svou politiku vůči Nizozemsku.⁵¹ V létě 1943, po skončení Dubnovokvětnových stávek,⁵² byly zkonfiskovány rozhlasové přijímače na území celého Nizozemska.⁵³ Přestože byl tisk pod německou kontrolou, stal se nyní jediným legálním zdrojem informací. Všechny doposud vycházející deníky měly dlouhé seznamy čekatelů na předplatné, protože kromě informací o válečném dění, byla v důsledku všeobecného nedostatku životně důležitou inzerce, která nabízela výměnu či prodej použitého zboží.

V roce 1943 přišla také poslední změna v tiskové politice okupantů. Tvrdý přístup k tisku se nezměnil, ale protože Němci věděli, že jím již niče nedosáhnou, kladli nyní důraz na „hororovou“ propagandu. Popisovali útrapy, kterým by Nizozemci byli vystaveni v případě vítězství Spojenců, nástupu komunismu a ruské nadvlády. Ještě reálnější však byla hrozba záplav 100 000 hektarů západních provincií, které by způsobila německá armáda v případě spojenecké invaze na pobřeží Severního moře zničením ochranných hrází a zdymadel.⁵⁴

Poslední fáze okupace byla v Nizozemsku poznamenána nejen terorem, tvrdým trestáním odboje či nucenými pracemi v Německu, ale především hladem a naprostým nedostatkem věcí denní spotřeby. Zima roku 1944/45 vešla do nizozemské historie jako „Hongerwinter“. Během několika měsíců zahynulo hlady více než 20 000 Nizozemců.⁵⁵

⁵¹ Porážka německé 6. armády u Stalingradu, porážka německo-italských jednotek v severní Africe, úspěšná spojenecká invaze na Sicílii, sesazení Mussoliniho.

⁵² V dubnu 1943 bylo zveřejněno, že všichni vojáci nizozemské armády budou jako váleční zajatci posláni na nucené práce do Německa. V celé zemi se začaly šířit stávky. K jejich potlačení bylo bez procesu popraveno více než 200 Nizozemců. Stávky skončily 5. května 1943.

⁵³ Z 1 160 000 rozhlasových přijímačů, pro které byla na začátku okupace vystavena licence, bylo odevzdáno přibližně 800 000 přijímačů, z nichž 300 000 bylo nefunkčních.

⁵⁴ VOS, René. *Niet voor publicatie: De legale Nederlandse pers tijdens de Duitse bezetting*. 1988. s. 366.

⁵⁵ „Hongerwinter-Hladová zima“ je termín označující zimu 1944-45. Napřůměrně dlouhá a chladná zima, stávky železnice a další zapříčinilo že lidé v nizozemských městech trpěli hladem.

5.1 Dolle Dinsdag

Ministerstvo lidové osvěty a umění ostatně jako většina válečných proněmeckých institucí a organizací přerušilo svou činnost 5. září 1944. Tento den je dodnes známý jako „Dolle Dinsdag“.⁵⁶ V pondělí 4. září Spojenci obsadili belgické Antwerpy a Nizozemci očekávali s nadšením jejich příchod. Kolem příjezdových silnic do měst v jižních částech země se shromáždily davy s nizozemskými vlajkami. Mezi kolaboranty i Němci zavládla panika. Velký počet jich uprchl do Německa či do severních částí země, které byly dosud pod německou kontrolou.⁵⁷

Zastupující generální tajemník Ministerstva lidové osvěty a umění De Ranitz odcestoval do Groningenu, což bylo v očích členů NSB zbabělým útekem. De Ranitz se sice do Haagu vrátil, ale již 17. září 1944, v den, kdy spojenecká letadla přistála u Arnhemu, namířil společně s celým vedením ministerstva zpět do Groningenu. M. Blokzijl své aktivity omezil pouze na vysílání rozhlasových pořadů. Vedení ministerstva se z groningenské kanceláře zabývalo jen některými osvětovými záležitostmi. Kontrolu tisku a kontakt se západním tiskovým světem převzalo několik zbývajících pracovníků kanceláře nizozemského jazyka a literatury odboru knižních záležitostí ministerstva v Haagu. Většina dalších zaměstnanců ministerstva opustila své pozice.⁵⁸

Spolek nizozemských novinářů sice oficiálně existoval do roku 1945, ale jeho činnost se v posledním roce okupace omezila na řešení materiálních a technických záležitostí. Jedinou plně funkční tiskovou organizací byl Tiskový cech Nizozemské kulturní komory, který převzal úkoly doposud spadající pod působnost odboru tiskových záležitostí Ministerstva lidové osvěty a umění. Cech zajišťoval rozdělení zbývajících zásob papíru, rozhodoval o přiznání finanční podpory novinářům či jejich

⁵⁶ „Dolle Dinsdag - Šílené úterý” se vztahuje k 5. září 1944. Jako „šílené” bylo označováno chování kolaborantů a některých Němců.

⁵⁷ Hlavně provincie Groningen s hlavním městem Groningen.

⁵⁸ VOS, René. *Niet voor publicatie: De legale Nederlandse pers tijdens de Duitse bezetting*. 1988. s. 8.

rodinám a schvaloval žádosti o dopravní prostředky či o připojení telefonních linek. Německý dohled nad tiskem se po „Dolle Dinsdag“ omezil na směrnice, prohlášení a jen velmi vzácně tiskové konference, které v Haagu do února 1945 vedl Dittmar.

5.2 Nizozemská vláda v Londýně

Trest smrti byl v Nizozemsku zrušen v roce 1870.⁵⁹ 10. května 1940, v den, kdy německá armáda překročila nizozemskou hranici, se v parlamentu projednávalo jeho znovuzavedení pro potrestání špionáže či vlastizrady. Ke konečnému rozhodnutí však již nedošlo a trest smrti byl vládou uzákoněn o několik měsíců později v londýnském exilu.

Exilová vláda se obávala, že díky nenávisti vůči kolaborantům by po válce v Nizozemsku mohlo propuknout násilí a učinila k jeho potlačení několik kroků. Prvním z nich bylo schválení zákona „Rozhodnutí o mimořádném trestním právu“ v prosinci 1943. Tento zákon obsahoval seznam válečných zločinů, jako byla například vlastizrada, kolaborace, špionáž, držení zbraně, pomoc nepřátelské armádě, využití okupace k vlastnímu obohacení či prozrazení pronásledovaného nepříteli. Zákon také jasně vymezil pojem kolaborant a jeho rozřazení do sedmi kategorií:⁶⁰

1. Ti, kteří byli podezřelí ze spáchání zločinů obsažených ve výše uvedeném zákoně;
2. Členové a sympatizanti NSB, NSNAP, SS, Waffen SS a členové mládežnické organizace NSB Nationale Jeugdstorm starší 16 let;
3. Dobrovolníci v policejních jednotkách a paramilitantních skupinách;
4. Všichni nizozemští úředníci státní správy a úředníci pracující v německých organizacích v Nizozemsku;
5. Všichni, kteří měli vedoucí či vlivné postavení v proněmeckém tisku;
6. Všichni, kteří byli vážně podezřelí z výše zmíněných zločinů;
7. Všichni, kteří mohli svou činností a názory poškodit spojenecké válečné úsilí.

⁵⁹ GROEN, Koos. *Landverraad: De berechting van collaborateurs in Nederland*. 1984. s. 142.

⁶⁰ MASON, Henry. L. *The purge of Dutch Quislings: Emergency justice in the Netherlands*. 1952. s. 39.

Pokud zatýkaná osoba nespádala do žádné z těchto kategorií, mohla být zatčena v případě, že to „vyžadoval smysl pro spravedlnost lidu“.⁶¹ Tento očividně nepřilíš jednoznačný dodatek sloužil často k vyřizování osobních účtů. V praxi zákon znamenal masové zatýkání, jež „odstranilo“ kolaboranty společnosti z očí. Každý 70. Nizozemec byl zatčen, což při 9,3 milionech obyvatel znamenalo 120 až 150 tisíc internovaných. Přesný počet je však dodnes neznámý.

Zatčení byli shromažďováni do internačních táborů, kde ve většině případů vládly katastrofální podmínky.⁶² Cílem těchto táborů bylo „vzdělat a poučit internované tak, aby se mohli znovu stát užitečnými a hodnotnými členy nizozemské společnosti“.⁶³ Ve skutečnosti však měl pobyt v táborech silně demoralizující účinek, protože nedostatek materiálu a náčiní znemožňoval jakoukoliv produktivní činnost a práce mimo tábor byla z bezpečnostních důvodů zakázána. Internovaní trpěli hladem a nedostatek zkušených dozorců často ústil v násilí. Vzhledem k ekonomické situaci země byli internovaní ti poslední, na které byla vláda ochotna vydávat tolik potřebné finanční prostředky.

Válečné zločiny souzené podle „Rozhodnutí o mimořádném trestním právu“ z roku 1943 spadaly do pravomocí Zvláštních soudních dvorů, Zvláštní rady pro odvolání a Tribunálů. Do roku 1950 bylo k trestu smrti odsouzeno 141 osob, z nichž 40 bylo popraveno. Zbytek trestů byl pozměněn na odnětí svobody na doživotí, které bylo ve většině případů zrušeno v jedné z poválečných amnestií. Jediným popraveným novinářem v Nizozemsku byl M. Blokzijl. V roce 1964 byl propuštěn poslední válečný zločinec.⁶⁴

⁶¹ MASON, Henry. L. *The purge of Dutch Quislings: Emergency justice in the Netherlands*. 1952. s. 50.

⁶² Kromě více než 100 000 internovaných kolaborantů, musela vláda zajistit ubytování pro spojeneckou armádu, německé válečné zajatce a politické vězně. Celkem 130 internačních táborů používalo k ubytování svých vězňů bývalé německé koncentrační tábory, vojenské kasárny, pracovní tábory, kláštery, nemocnice, poničené budovy, ale i sklady a bunkry.

⁶³ MASON, Henry. L. *The purge of Dutch Quislings: Emergency justice in the Netherlands*. 1952. s. 141.

⁶⁴ DRIEVER, Jan. - BRAUER, Jan. *Perszuivering: De Nederlandse pers 1944 - 1951*. 1984. s. 155.

Dalším opatřením vlády bylo vydání zvláštních instrukcí tzv. „Sboru zplnomocněnců“ v červnu 1944.⁶⁵ Ti měli využít svého vlivu ve společnosti k zamezení hromadného lynčování. Nejen vláda, ale také další organizace uvnitř Nizozemska, očekávaly poválečné násilí, a proto například římskokatolická církev pověřila své duchovní použitím „jakýchkoliv prostředků k zamezení lynčování, k obraně, pomoci a poskytnutí úkrytu kolaborantům“.⁶⁶ Až na několik ojedinělých případů byla tato opatření úspěšná a zábránila násilí.

⁶⁵ Tajná skupině prominentních občanů, kteří měli zastupovat nizozemskou vládu v období mezi německou kapitulací a zajištěním země vojenskou správou.

⁶⁶ GROEN, Koos. *Landverraad: De berechting van collaborateurs in Nederland*. 1984. s. 134.

6 Tisková očista

Termín „zuivering – očista“ byl po válce vykládán jako „potrestání těch, kteří porušili normy vlasteneckého chování a postojů, které se vytvořily uvnitř určité profesní skupiny“.⁶⁷ Proces tiskové očisty spadal pod působnost Ministerstva vnitra a Ministerstva školství, umění a věd. Již při přípravě zákonů se předpokládalo, že tisková očista bude charakterem odlišná od jiných profesí. Neměli při ní být očištěni pouze vedoucí pracovníci, jak bylo obvyklé v jiných oblastech, ale všichni, kteří byli v tisku za války činní. Ministr Burger zabývající se vytvořením návrhu zákona prohlásil: „Věřím, že tisk měl vždy brát ohled na to, jak velký je jeho vliv na mysl a názory národa. Proto postojte v průběhu okupace musely odpovídat vyšším morálním hodnotám než tomu bylo v jiných profesích“.⁶⁸

6.1 Londýnské Dočasné tiskové rozhodnutí

Vypracováním návrhu tiskového rozhodnutí byl pověřen ministr bez portfeje J. A. W. Burger,⁶⁹ který přístup ke svému úkolu shrnul následovně: „*Na prvním místě stojí očista tisku a teprve potom mě zajímá, jak vyřešíme problém zajištění a šíření informací veřejnosti*“.⁷⁰ Ve svém původním návrhu chtěl Burger zastavit vycházení veškerého válečného tisku a dočasně jej nahradit tiskem ilegálním. Dalším krokem měla být očista nově vytvořenou komisí a opětovný návrat periodik již v očištěné podobě.

Ministr Burger našel pro svůj návrh silnou podporu v řadách illegality. Novináři, kteří za války riskovali své životy, nyní očekávali potrestání těch, kteří se společně s nimi nepostavili proti Němcům, a zároveň počítali s tím, že právě oni se stanou základem poválečného nizozemského tisku. Proti návrhu se však zvedla vlna nesouhlasu ve vládních i tiskových kruzích. Většina odpůrců nevěřila, že by ilegální

⁶⁷ MASON, Henry. L. *The purge of Dutch Quislings: Emergency justice in the Netherlands*. 1952. s. 87.

⁶⁸ MASON, Henry. L. *The purge of Dutch Quislings: Emergency justice in the Netherlands*. 1952. s. 111.

⁶⁹ J. A. W. Burger byl ministrem bez portfeje od srpna 1943 do května 1944 a ministrem vnitra od května 1944 do ledna 1945.

⁷⁰ DRIEVER, Jan. - BRAUER, Jan. *Perszuivering: De Nederlandse pers 1944 - 1951*. 1984. s. 32.

novináři byli schopni zajistit vycházení denního tisku v plné míře a na dostatečně vysoké úrovni. Poukazovali na jejich amatérismus, neschopnost finančních zisků a nutnost vládních dotací. Obávali se, že zastavení všeho válečného tisku by mohlo způsobit poválečné informační vakuum. Hlavním zastáncem této skupiny byl A. Pelt, šéf Vládní osvětové služby a vedoucí oddělení osvěty Vojenské správy, který měl být dočasně za tisk zodpovědný. Pelt požadoval, aby většina periodik pokračovala ve vycházení tak jako doposud a očista proběhla pouze u části novinářů a vedoucích pracovníků.⁷¹

5. dubna 1944 předložil Burger ministerské radě první návrh tiskového rozhodnutí. Ten obsahoval zákaz všeho tisku, vycházejícího po 1. lednu 1943. Datum bylo vybráno záměrně, protože se předpokládalo, že tisk, který přežil tiskovou reorganizaci na podzim 1942, musel patřit k „těžkým“ případům kolaborace. Londýnské „Dočasné tiskové rozhodnutí“ rozdělilo válečný tisk do 4 kategorií.

1. Tisk národně socialistický, který bezvýhradně a aktivně podporoval německou politiku. Novináři a vedení měli být zatčeni, majetek zkonfiskován státem či dočasně předán k dispozici ilegálnímu tisku.
2. Tisk, který nebyl národně socialistický, ale otevřeně se hlásil k myšlence nevyhnutelnosti či nutnosti vojenského vítězství Německa a jeho nadvlády nad Evropou. V této kategorii měly být tresty stejné jako u kategorie první.
3. Tisk, který byl postaven pod silný tlak okupační moci, přijal šéfredaktora z řad NSB, což mu umožnilo pokračovat ve vycházení. Tisk měl být zastaven a žádosti o opětovné vycházení se měly řešit před komisí. Novináři ani vedení neměli být zatýkáni, ale pokud chtěly pokračovat ve své činnosti, museli požádat komisi pro očistu o certifikát.
4. Tisk, který se postavil proti okupační moci, ale z existenčních důvodů uveřejňoval propagandistické články, měl být dočasně pozastaven. Povolení k tisku mělo být

⁷¹ DRIEVER, Jan. - BRAUER, Jan. *Perszuivering: De Nederlandse pers 1944 - 1951*. 1984. s. 24.

uděleno pouze v případě, že by jeho zákaz ohrozil zajištění informací pro veřejnost.⁷²

K očištění osob, spadajících pod jednu z těchto kategorií, měla být vytvořena zvláštní komise tvořená z právníků, zástupců tisku a odborníků. Povolení k tisku mělo být vydáváno vládou. Periodika, která byla zakázána či ukončila činnost před 1. lednem 1943, obdržela povolení automaticky. Stejně tomu bylo i u ilegálního tisku, který směl vycházet ve stejné formě a rozsahu jako v průběhu okupace. „Dočasné tiskové rozhodnutí“ bylo schváleno 4. září 1944 ministerskou radou a o den později i královnou Wilhelminou.⁷³

6.2 *Vojenská správa*

Politické události naznačovaly, že Evropa směřuje k válce a proto v už roce 1937 pověřil ministr obrany J. J. C. van Dijk barona H. F. M. van Voorst tot Voorsta vytvořením pravidel a směrnic, zabývajících se mimo jiné tiskovými a cenzurními opatřeními, pro vedení země vojenskou správou v případě války.⁷⁴

Vojenská správa byla ustavena 11. září 1943 a měla zajistit krátkodobé vedení země po jejím osvobození. Původně se počítalo s několika měsíci, ale postup Spojenců se zastavil v jižním Nizozemsku, a tak se toto období protáhlo na více než dva roky.⁷⁵ Neočekávaně dlouhé období, kdy zemi řídila vojenská správa s sebou přineslo řadu problémů. Kromě těch, spojených s řízením pouze malé části země, byly snad ještě podstatnější ty, způsobené nejasnými instrukcemi a chybami ve vnitřní komunikaci, které vedly k rozdílnému přístupu a plnění pokynů místními a provinčními veliteli a úředníky vojenské správy.

⁷² DRIEVER, Jan. - BRAUER, Jan. *Perszuivering: De Nederlandse pers 1944 - 1951*. 1984. s. 51.

⁷³ VAN DER PLAS, Michel. *Mooie vrede: Een documentaire over Nederland in de jaren 1945-1950*. 1966. s. 264.

⁷⁴ VOS, René. *Niet voor publicatie: De legale Nederlandse pers tijdens de Duitse bezetting*. 1988. s. 45.

⁷⁵ Od 14. září 1944 do 4. března 1946.

Ministr vnitra L. J. M. Beel pověřil plněním „Dočasného tiskového rozhodnutí“ J. Sikkemu ze sekce tiskové očisty a rozdělení papíru oddělení osvěty vojenské správy. Ta musela vydávat povolení k tisku a řešit záležitosti technické a materiální povahy, jako byl nedostatek papíru a problémy spojené s dopravou a distribucí (například poškozené železniční tratě, nedostatek pláštů na jízdní kola), ale i komplikace, které s sebou přinesl návrat již očištěných periodik. Ve většině případů museli novináři z kolaborujících a ilegálních periodik pracovat nějakou dobu bok po boku, což vyvolávalo slovní potyčky, odehrávající se často i na stránkách tisku, ale také fyzické konflikty. Zatímco zastavená periodika čekala na povolení k tisku, docházelo u nich k velkým finančním ztrátám. Nejvíce byla poškozena regionální a místní periodika, jejichž pozice zatím převzal tisk celostátní, který z ekonomických důvodů získal povolení jako první.⁷⁶

6.3 Dočasné tiskové rozhodnutí 1945

K vytvoření tiskové komise, tak jak byla popsána v „Dočasném tiskovém rozhodnutí“ z Londýna, nikdy nedošlo. Ministr Burger chtěl, aby komise zahájila svou činnost na území celého Nizozemska, to však muselo na osvobození čekat další rok. Na začátku roku 1945 byl Burger v důsledku vládní krize na pozici ministra vnitra nahrazen L. J. M. Beelem. Nový ministr nesouhlasil s dosavadním plánem tiskové očisty a začal připravovat změny v tiskovém rozhodnutí.

18. září 1945 byl schválen nový zákon pod názvem „Dočasné tiskové rozhodnutí 1945“, který byl zaměřen hlavně na očistu osob a obnovu poválečného nizozemského tisku.⁷⁷ Nově se v něm objevilo ustavení ne jedné, ale dvou komisí. Komise pro tiskovou očistu se měla zabývat očištěním jednotlivých periodik a osob a následným vydáváním certifikátů, které umožňovaly práci v tisku. Tisková rada měla za úkol obnovu nizozemského tisku, ale hlavně přípravu konečného tiskového zákona. Rada

⁷⁶ DRIEVER, Jan. - BRAUER, Jan. *Perszuivering: De Nederlandse pers 1944 - 1951*. 1984. s. 56.

⁷⁷ DRIEVER, Jan. - BRAUER, Jan. *Perszuivering: De Nederlandse pers 1944 - 1951*. 1984. s. 32.

také sloužila jako poradní orgán vlády a vojenské správy v tiskových záležitostech a ve vydávání povolení k tisku.

17. srpna 1945 byla zveřejněna žádost, která od všech novinářů a vedoucích pracovníků v tisku požadovala zdokumentovanou a potvrzenou zprávu o své činnosti během okupace. Necelé dva týdny poté byla v tisku a rozhlasu uveřejněna výzva požadující předání všech informací, stížností či oznámení týkajících se osob činných v tisku, jejich práce, jejich soukromých aktivit pro potřeby šetření Komise pro tiskovou očistu.⁷⁸

6.4 Komise pro tiskovou očistu

Komise pro tiskovou očistu byla ministrem vnitra ustavena 19. září 1945. Předsedou byl jmenován utrechtský právník J. A. L. M. Loeff. Komise byly rozděleny podle oblastí. Každá z pěti komisí zahrnovala dvě až tři provincie.⁷⁹ Všechny pět komisí mělo jednotné jádro, které se skládalo ze čtyř právníků. To podle mého názoru svědčí o tom, jak malou důležitost měla tisková očista pro vládu. Čtyři právníci mohli jen obtížně řešit tisíce případů. Druhá část komise byla vytvořena odděleně pro každou z 5 oblastí a skládala se z jednoho novináře, vydavatele deníku a ilegálního novináře. Ti museli být znalí situace v regionálním tisku, protože jejich úkolem bylo prošetřování jednotlivých případů s pomocí kriminalistů ministerstva vnitra.⁸⁰ Skoro všichni členové komisí měli stálé zaměstnání a tak byla jejich dostupnost značně omezena. Pro rozhodnutí v jednoduchých případech stačili pouze tři členové, z nichž jeden musel být právník. Charakter řízení byl podobný jako u normálního soudního procesu a obsahoval obžalobu, svědky pod přísahou a právní zástupce.

Sami členové komise viděli tiskovou očistu podle „Dočasného tiskového rozhodnutí 1945“ za jednostraně zaměřenou na novináře a vedoucí pracovníky.

⁷⁸ DRIEVER, Jan. - BRAUER, Jan. *Perszuivering: De Nederlandse pers 1944 - 1951*. 1984. s. 96.

⁷⁹ Pět regionálních komisí - Jižní Holandsko; Severní Holandsko a Utrecht; Gelderland a Overijssel; Severní Brabantsko, Zeeland a Limburg; Frýsko, Groningen a Drenthe.

⁸⁰ DRIEVER, Jan. - BRAUER, Jan. *Perszuivering: De Nederlandse pers 1944 - 1951*. 1984. s. 61.

Novinové podniky však ve většině případů žádný trest nepostihl a mohly pokračovat v podnikání poté, co všichni zaměstnanci a vedení obdrželi certifikát.⁸¹ Vydávání certifikátů sice znamenalo, že komise měla určitý vliv na to, které periodikum mohlo požádat vojenskou správu a později vládu o povolení k tisku, ale výraznější roli v oblasti očisty a potrestání jednotlivých periodik získala až se schválením zákona „Mimořádné opatření tiskových záležitostí 1947“, podle kterého směla vydat zákaz použití názvu či dokonce zabavit majetek periodika. K trestu zabavení majetku periodika chtěla komise přistoupit v pěti případech. Ani v jednom z nich však nebyla podpořena Tiskovou radou a trest nebyl vládou schválen. Trest zákazu použití názvu byl vyřknut celkem 39krát. Na začátku roku 1951 ukončila Komise pro tiskovou očistu svou činnost a byla rozpuštěna.⁸²

6.4.1 Certifikát „Geen bezwaar“

„Dočasné tiskové rozhodnutí 1945“ do procesu očisty zavedlo nový certifikát, pro nějž se vžil název „Geen bezwaar“.⁸³ Certifikát byl komisí vydán pokud nebylo možné vznést námitek k činnosti novináře za války. Nepřesné vymezení pojmů „redaktor – redakční spolupracovník – přispěvovatel“, způsobovalo, že v prvních měsících očisty byla komise doslova zavalena žádostmi o vydání certifikátu. Často žádost podávali ti, kteří nepravdělně přispívali do církevních, kulturních či vědeckých periodik. V některých případech podávali žádost i lidé, jejichž dopisy byly v tisku uveřejněny. U osob ve vedoucích pozicích bylo snad ještě obtížnější určit, kdo přesně do této kategorie patřil. Odpovědnost a vliv které z pozice vyplývaly se v jednotlivých periodicích výrazně lišily. Přestože „vedoucí pozice“ byly jasně vyjmenovány ve vnitřních předpisech, samotné rozhodnutí zůstávalo v rukou přítomných členů komise.⁸⁴ Osoby, které chtěli nově pracovat v tisku, musely také o certifikát požádat. Do roku 1947 byly vydávány certifikáty dočasné, protože komise nebyla schopna reagovat

⁸¹ DRIEVER, Jan. - BRAUER, Jan. *Perszuivering: De Nederlandse pers 1944 - 1951*. 1984. s. 87.

⁸² VOS, René. *Niet voor publicatie: De legale Nederlandse pers tijdens de Duitse bezetting*. 1988. s. 434.

⁸³ „Geen bezwaar“ může být přeloženo jako „bez připomínek“ či „bez námitek“

⁸⁴ DRIEVER, Jan. - BRAUER, Jan. *Perszuivering: De Nederlandse pers 1944 - 1951*. 1984. s. 95.

na velký počet žádostí. Od srpna 1947 byly vydávány certifikáty trvalé. Do roku 1950 bylo podáno celkem přes 10 000 žádostí o certifikát. Z 8700 případů, kterými se komise zabývala, získalo certifikát 7600 osob.

6.4.2 Činnost Komise pro tiskovou očistu

Hlavním úkolem komise byla očista novinářů a vedoucích pracovníků v tisku (později rozšířeno i na pracovníky tiskových a reklamních kanceláří). Novináři byli posuzováni na základě obsahu svých článků. Vedoucí pracovníci byli souzeni za svůj postoj a za postoj k práci novinářů. Pokud neodsoudili národně socialistické články, byli v očích komise vinní.⁸⁵ Komise brala při svém rozhodování v potaz i chování jednotlivce nesouvisející s výkonem profese. Naopak však nebylo přihlíženo k členství a pozicím v organizacích (nejen tiskových, ale i vojenských) či vládních institucích v průběhu okupace. Například T. Goedewaagen byl posuzován pouze za své články v *De Waag* a *De Schouw* a ne jako předseda Rady osvěty nizozemského tisku, generální tajemník Ministerstva lidové osvěty a umění či prezident Nizozemské kulturní komory, přestože v těchto pozicích měl na nizozemský tisk nesrovnatelně větší vliv. Vedoucí oddělení tiskových záležitostí Ministerstva lidové osvěty a umění M. A. van Huut před komisí nestal vůbec.

Pokud komise po přezkoumání případu shledala nedostatky závažné natolik, že musely být potrestány, přistoupila k vyloučení z novinářské profese. Nejvyšší možný trest bylo vyloučení z novinářské profese na dobu 20 let. Proti rozhodnutí komise nebylo odvolání.⁸⁶ Mezi 31. prosincem 1945 a polovinou roku 1950 zahájila komise čistné řízení s 1100 osobami. Většina z nich ospravedlňovala volbu kolaborace nutností obživy či tlakem doby. Ve 300 případech se nenašly důvody závažné natolik, že by komise musela přistoupit k vyloučení z novinářské profese a certifikát byl vydán. V několika desítkách případů nebylo vydání certifikátů již nutné (smrt, změna profese). Ve 341 případech bylo rozhodnuto o trestu vyloučení z novinářské profese na dobu do 4

⁸⁵ DRIEVER, Jan. - BRAUER, Jan. *Perszuivering: De Nederlandse pers 1944 - 1951*. 1984. s. 33.

⁸⁶ DRIEVER, Jan. - BRAUER, Jan. *Perszuivering: De Nederlandse pers 1944 - 1951*. 1984. s. 33.

let. V 97 případech se jednalo o vyloučení mezi 4 a 9 lety. V 75 případech šlo o vyloučení na dobu 10 až 14 let a v 60 případech na dobu 15 až 19 let. Maximální trest zákazu vykonávání novinářské profese na 20 let byl vyřknut dohromady 161krát.⁸⁷

6.5 Tisková rada

Tisková rada byla jmenována ministrem školství, umění a věd van der Leeuwem 25. října 1945 a byla složena ze zástupců novinářů, vydavatelů, ilegality, ale hlavně z právníků. Na pozici předsedy rady byl jmenován C. Beekenkamp, jehož postoj vůči komisi byl od počátku silně negativní, což se projevilo ve většině rozhodnutí rady. Beekenkamp považoval tresty, které komise vydávala za příliš vysoké a ochromující nizozemský tisk.⁸⁸

Hlavním úkolem rady bylo vytvoření návrhu konečného tiskového zákona, který by nahradil dočasná tisková rozhodnutí. Van der Leeuw radu obeznámil s představami vlády o obsahu zákona. Komerční základ tisku, často viněný jako hlavní příčina kolaborace, měl být alespoň částečně odstraněn. Nový zákon měl zajistit vyvážený poměr mezi svobodou tisku a nároky, které na něj kladla vláda i společnost. Další nároky se týkaly vytvoření jednotné organizace pro novináře a pro vydavatele a ošetřením vztahu mezi komerčním a redakčním vedením periodik. Posledním požadavkem bylo jasné rozlišení záležitostí, které spadaly pod pravomoce disciplinární komise tiskových organizací a které pod pravomoc soudů.

Vedle tvorby návrhu tiskového zákona sloužila rada i jako poradní orgán vlády ve vydávání povolení k tisku, dočasného zabavení majetku některých tiskových podniků a jmenování správců nad tímto majetkem, finančních trestech a dalších tiskových záležitostech.

⁸⁷ GROEN, Koos. *Landverraders: wat deden we met ze?* 1974. s. 232.

⁸⁸ DRIEVER, Jan. - BRAUER, Jan. *Perszuivering: De Nederlandse pers 1944 - 1951.* 1984. s. 131.

K provozní činnosti, kterou se rada zabývala patřilo rozdělení papíru, přidělení tiskáren, rozhodnutí o počtu, formátu a frekvenci vydání jednotlivých periodik.⁸⁹

V dubnu 1947 založila Tisková rada zvláštní komisi, zabývající se pouze vytvořením návrhu konečného tiskového zákona. Předsedou komise byl jmenován profesor trestního práva W. Pompe. V „Pompe” komisi byla zastoupena Tisková rada a nejdůležitější předválečné tiskové organizace a ministerstva, pod jejichž pravomoce tisk spadal.⁹⁰ Návrh zákona, který komise podle představ vlády vytvořila, však vyvolal silný odpor z řad vydavatelů a novinářských organizací. Výsledkem bylo, že tento návrh nebyl v parlamentu nikdy projednán. V roce 1960 ho stáhl ministr školství, umění a věd J. Cals z jednání parlamentu.⁹¹

6.6 Mimořádné opatření tiskových záležitostí 1947

Změny v „Dočasném tiskovém rozhodnutí 1945“ se v parlamentu začaly projednávat v březnu 1946. Komise chtěla do zákona zahrnout možnost likvidace tiskového podniku. Tisková rada však nesouhlasila a navrhla trest zákazu použití názvu, který by periodikum finančně poškodil. Tento trest byl spíše formální, protože zvláště ta periodika, která ve válce sloužila okupačním zájmům, nyní nechtěla své jméno s válkou spojovat. Další změnou mělo být zvýšení pokut za porušení „Dočasného tiskového rozhodnutí 1945“. Pro majitele periodik bylo často výhodnější zaplatit pokutu za práci novinářů bez certifikátu, než finanční ztráty, které mohlo způsobit čekání na vydání certifikátu všem pracovníkům redakce.⁹²

K projednání navrhovaných změn v zákoně však již kvůli blížícím se volbám nedošlo a nový ministr školství, umění a věd J. J. Gielen, pod jehož pravomoce (rozhodnutím královny z 19. října 1946) byla tisková očista nově převedena, stáhnul

⁸⁹ DRIEVER, Jan. - BRAUER, Jan. *Perszuivering: De Nederlandse pers 1944 - 1951*. 1984. s. 137.

⁹⁰ Komise „Pompe“ byla složena z 5 členů Tiskové rady, 2 členů NDP, 2 členů Ministerstva justice a Ministerstva školství, umění a věd, 1 člena NRKJV a NJK.

⁹¹ DRIEVER, Jan. - BRAUER, Jan. *Perszuivering: De Nederlandse pers 1944 - 1951*. 1984. s. 47.

⁹² DRIEVER, Jan. - BRAUER, Jan. *Perszuivering: De Nederlandse pers 1944 - 1951*. 1984. s. 37.

návrh ministra Beela z jednání vlády v prosinci 1946. Platnost „Dočasného tiskového rozhodnutí 1945“ končila k 1. lednu 1947. Konečný tiskový zákon, který byl mnohými očekáván jako vytoužené ukončení „dočasné“ poválečné situace, nebyl ještě zdaleka hotov. Vláda musela zabránit vakuu na poli tiskového zákona, a proto 20. prosince 1946 prodloužila platnost „Dočasného tiskového rozhodnutí 1945“ až do 1. července 1947. Tisková očista, která měla být již dávno ukončena, se začala nečekaně protahovat.

Po poměrně rozsáhlých diskuzích byl 19. března 1947 parlamentem schválen návrh zákona „Mimořádné opatření tiskových záležitostí 1947“. Ten již obsahoval zákaz použití názvu periodika a rozšíření pole osob, které se musely certifikátem prokázat, na pracovníky reklamních a tiskových kanceláří. Nejdůležitější změnou, kterou tento zákon přinesl, byla možnost odvolání proti rozhodnutí Komise pro tiskovou očistu u nově vytvořené Odvolací rady pro tiskovou očistu, jejíž členové měli být pouze právníci.⁹³ Skutečnost, že rozhodnutí Komise pro tiskovou očistu byla konečná a nebylo proti nim odvolání, byla kritizována hlavně proto, že komise byly složeny částečně z novinářů, kteří pravděpodobně nemohli být nestranní. Zástupci novinářů a vydavatelů apelovali na prošetření metod a trestů Komise pro tiskovou očistu u Centrální komise pro očistu, protože bylo všeobecně známo, že tresty v tisku byly výrazně vyšší než v jiných profesích, protože bylo všeobecně známo, že tresty v tisku byly výrazně vyšší než tresty v jiných profesích.⁹⁴

6.7 Odvolací rada pro tiskovou očistu

Odvolací rada pro tiskovou očistu byla složena z 10 právníků. Odvolání proti rozhodnutí komise bylo možné podat do čtyř týdnů od vyřknutí trestu. V mimořádných případech mohlo být období prodlouženo. Rada pro svá šetření používala materiály zajištěné Komisí pro tiskovou očistu, což často způsobovalo komplikace. Pomalé pracovní tempo komise znamenalo, že podkladové materiály nebyly často dokončeny.

⁹³ DRIEVER, Jan. - BRAUER, Jan. *Perszuivering: De Nederlandse pers 1944 - 1951*. 1984. s. 40.

⁹⁴ DRIEVER, Jan. - BRAUER, Jan. *Perszuivering: De Nederlandse pers 1944 - 1951*. 1984. s. 122.

Navíc při manipulaci s nimi docházelo k logistickým chybám a části jedné složky se nacházely u komise i u rady současně. Šetření a rozhodnutí odvolací rady a tiskové komise tak byla v některých případech založena na neuplných dokumentech.

Odvolací rada pro tiskovou očistu při svých rozhodnutích na rozdíl od Komise pro tiskovou očistu přihlížena k polehčujícím okolnostem, jakými mohl být například nízký věk novináře, špatná finanční situace, lítost nad kolaborací či jakákoliv činnost, která se dala považovat za podporu ilegality. Rada obdržela do konce roku 1950 celkem 278 odvolání k vyřazení z novinářské profese. V 61 případech nevydala rada žádné rozhodnutí (smrt, odvolání staženo, atd.). V 37 případech trest komise potvrdila. V 101 případech trest snížila a v 1 případě trest zvýšila. V 77 případech rada zrušila rozhodnutí komise o nevydání certifikátu a v 1 případě nebylo vydání certifikátů již nutné. Je očividné, že Odvolací rada pro tiskovou očistu byla ve svých rozhodnutích podstatně mírnější než tolik kritizovaná Komise pro tiskovou očistu. Trest zákazu použití názvu periodika vydala Komise pro tiskovou očistu celkem 39krát. Odvolací rada ho zrušila ve 12 případech.⁹⁵

6.8 Konec tiskové očisty a návrat novinářů do společnosti

Tresty vydané Komisí pro tiskovou očistu nebyly novináři v mnoha případech dodržovány. Určitý počet potrestaných začal pracovat pod pseudonymem a jiní pokračovali jako tzv. „ghost writers“. Další skupina vykonávala svou profesi i bez certifikátu, protože kontroly byly vzácné a případné tresty nízké. Pokud novinář nechtěl riskovat, měl vždy možnost pracovat v jedné z nizozemských kolonií, kde tresty Komise pro tiskovou očistu nenabývaly právní moci. Samotný proces očisty tisku probíhal velmi pomalu. Vinu na tom měl boj mezi legálním a ilegálním tiskem, finanční náročnost samotného procesu, nedostatek osob, které byly ochotny přijmout nevděčné místo v komisích, personální změny na funkci ministrů zodpovědných za očistu a jejich odlišné přístupy a v neposlední řadě i osobní nepřátelství.

⁹⁵ VOS, René. *Niet voor publicatie: De legale Nederlandse pers tijdens de Duitse bezetting*. 1988. s. 441.

V červnu 1950 parlament začal projednávat návrh zákona „Opatření tiskových záležitostí“, ze kterého byly již odstraněny Komise pro tiskovou očistu a Odvolací rada pro tiskovou očistu. Certifikát „Geen bezwaar“ byl nahrazen článkem 10, který zakazoval činnost v tisku všem osobám, které za války kolaborovaly, ztratily nizozemské státní občanství či volební právo. Na začátku roku 1951 schválili poslanci „Opatření tiskových záležitostí 1951“. Tento zákon byl uvítán vládou i tiskovou veřejností, protože ukončil vleklý proces tiskové očisty.⁹⁶

⁹⁶ DRIEVER, Jan. - BRAUER, Jan. *Perszuivering: De Nederlandse pers 1944 - 1951*. 1984. s. 47.

7 Novináři

V této kapitole se budu zabývat několika novináři, kteří během války aktivně spolupracovali s Němci. Tato poměrně malá skupina směřovala ke kolaboraci svým národně socialistickým přesvědčením již před květnem 1940. Většina z nich rychle obsadila významné pozice v tisku okupovaného Nizozemska.

V roce 1963 rozlišil americko-německý historik W. Warmbrunn výrazy „akomodace - mírná kolaborace - dobrovolná kolaborace“, aby vysvětlil rozdíly mezi jednotlivými typy kolaborace. Výraz „akomodace“ označoval „podvolení se německým požadavkům kvůli převaze jejich síly“. Dalším stupněm byla podle něj „mírná kolaborace v zájmu všeobecné populace nebo specifické skupiny“. Tyto dvě kategorie se odlišovaly od „dobrovolné kolaborace“, protože ta podle něj byla vlastizradou.⁹⁷

Většina novinářů, stejně tak jako zbytek Nizozemců, pokračovala ve výkonu své profese čistě z existencionálních důvodů. Jejich činnost by se dala označit jako zmiňovaná akomodace či mírná kolaborace.

7.1 Marius Hugh Louis Wilhelm Blokzijl

Nejvýraznější osobností nizozemské kolaborace se stal díky svým populárním rozhlasovým pořadům Max Blokzijl. Blokzijl se narodil 20. prosince 1884 v Leeuwarden. V roce 1903 po skončení studia střední školy odešel do Amsterdamu, kde začal pracovat pro liberální deník *Algemeen Handelsblad*. Pro pobavení přátel se spolu s kolegou Jean-Louis Pisuisssem vydával za pouličního „italského“ pěvce. Jejich akt se stal tak populární, že se v roce 1907 vydali na turné po Nizozemsku. Zážitky z turné popsali v knize *„Dobrodružství pouličních muzikantů“*. Úspěch knihy zaujal *Algemeen Handelsblad* natolik, že je vyslal na turné, tentokrát po Evropě, Indonésii, Číně, Japonsku a Rusku, z něž Blokzijl posílal deníku pravidelné reportáže. V roce

⁹⁷ VOS, René. *Niet voor publicatie: De legale Nederlandse pers tijdens de Duitse bezetting*. 1988. s. 477.

1913 získal Blokzijl pozici zahraničního zpravodaje v Berlíně, kde s přerušením v letech 1917-1918, kdy byl jako válečný zpravodaj vyslán do Francie, Litvy, Ukrajiny a Polska, zůstal až do roku 1940.

7.1.1 Politické postoje

Skoro 20letý pobyt v Berlíně měl pochopitelně vliv na Blokzijlovi politické názory. Překvapivě dlouho byl odpůrcem politiky NSDAP a například po volbách v roce 1928 o straně napsal: „Ti pravíkoví radikálové jsou skupinkou, která ještě stále poskakuje za tím rakouským malířem pokojů Hitlerem“. O antisemitismu NSDAP o dva roky později napsal: „Tak jako si v těžkých dobách lidé hledají obětního beránka, jsou dnes současníci přesvědčeni, že ho našli v Židech“.⁹⁸ V Berlíně se Blokzijl stal svědkem vzestupu vlivu NSDAP a převzetí moci Hitlerem v roce 1933. Tyto události ho zřejmě ovlivnily natolik, že se v roce 1935 stal tajným členem NSB. Ve svém domovském deníku se ke svým novým politickým názorům nemohl otevřeně hlásit a tak od roku 1938 začal psát do krajně pravicového týdeníku *De Waag*. Zde již ospravedlňoval politiku NSDAP: „Lidé v současné vládě jsou jenom lidé a v mnoha případech dělají stejné chyby jako jejich zahraniční kolegové. Jejich cíl je však všeobecně vzato úctyhodný. Přinejmenším jsou to činy a nejen slova“.⁹⁹

7.1.2 Válečné období

Květen 1940 s sebou přinesl nové příležitosti. *Algemeen Handelsblad* s Blokzijlem již nechtěl spojovat své jméno, ale hned v červnu 1940 mu W. Vogt, ředitel rozhlasové stanice AVRO, nabídl vedení nového pořadu, ve kterém by využil

⁹⁸ Max Blokzijl, *stem van het Nationaal-Socialisme: De eerste landverrader die ter dood veroordeeld werd*. GESCHIEDENIS 24 [online]. poslední úpravy 26. února 2010 [cit. 15. února 2011]. Dostupné z URL: <<http://www.geschiedenis24.nl>>.

⁹⁹ Max Blokzijl, *stem van het Nationaal-Socialisme: De eerste landverrader die ter dood veroordeeld werd*. GESCHIEDENIS 24 [online]. poslední úpravy 26. února 2010 [cit. 15. února 2011]. Dostupné z URL: <<http://www.geschiedenis24.nl>>.

svých dlouholetých zkušeností Berlína.¹⁰⁰ 2. února 1941 zahájila stanice vysílání pořadu s názvem „Byl jsem u toho“. Po odvysílání do redakce denně přicházelo kolem 40 dopisů. Některé vyjadřovaly naději, že okupace Nizozemska zajistí budoucnost v novém uspořádání Evropy. Jiné Blokzijlovi vyhrožovaly a nazývaly ho zrádcem národa. Tuto část dopisů Blokzijl na vlastní iniciativu pravidelně odevzdával Sicherheitsdienst, která se snažila vypátrat a potrestat jejich pisatele. Na jaře 1941 začalo AVRO nově vysílat pondělní „Politické hovory týdne“, které se zabývaly rozborem politických událostí uplynulých sedmi dnů. Od července 1941 přibyl další pořad pod názvem „Palčivé problémy“, který kriticky rozebíral poměry ve společnosti. Všechny tři pořady vedl Blokzijl, až na přestávku kolem „Dolle Dinsdag“, do konce války. Blokzijl se tak v rozhlase objevil více než 800krát. Jeho hlavní zbraní byla inteligence a smysl pro humor, jenž mu zajistily popularitu nesrovnatelnou s žádným jiným členem NSB.

V únoru 1941 byl Blokzijl jmenován „poradním redaktorem“ deníku Antirevoluční strany *De Standaard*. Po čtyřech měsících byl odvolán a 10. června 1941 přijal funkci vedoucího odboru tiskových záležitostí Ministerstva lidové osvěty a umění. V této pozici se stal jedním z nevlivnějších Nizozemců v tisku, přestože byl formálně podřízen vedoucímu německého HAVP. Kromě své funkce na ministerstvu zastával Blokzijl i pozici vedoucího tiskového oddělení ústředního výboru NSB a zastupujícího předsedy oddělení tisku a propagandy NSB.¹⁰¹

7.1.3 Poválečné období

Poslední Blokzijlovo rozhlasové vysílání se uskutečnilo 6. května 1945. Krátce poté byl zatčen a 11. listopadu 1945 postaven před Zvláštní soudní dvůr v Haagu.

¹⁰⁰ AVRO - Všeobecné sdružení rozhlasového vysílání (Algemeene Vereeniging Radio Omroep) vzniklo 27. prosince 1927 sloučením haagského Sdružení nizozemského vysílání (Nederlandsche Omroep Vereeniging) s první nizozemskou rozhlasovou stanicí Hilversumské bezdrátové vysílání (Hilversumsche Draadloze Omroep).

¹⁰¹ CHARITÉ, Johannes. et al. *Biografisch Woordenboek van Nederland*. sv. 2. 1979. s. 36.

Obžaloba ho obvinila z opakovaného používání propagandy s cílem zničení duchovní síly a vzdoru lidu, poškození důvěry ke královně a vládě, a maření vojenské snahy Spojenců. Obžaloba nezmiňovala jeho pozice na Ministerstvu lidové osvěty a umění, či v NSB, ba dokonce ne ani dopisy, které Blokzijl donášel Sicherheitsdienst.¹⁰² Samotný soudní proces trval méně než půl dne. Veřejný žalobce J. Zaayer svou řeč ukončil slovy: „Šílený řev Musserta na náš lid valného dojmu neudělal, ale tahle Blokzijlova propaganda zasáhla náš lid v jeho pochybách, obavách a úzkostech. Blokzijl se vžil do pocitů nizozemského lidu. On věděl, že lid musí čelit útrapám, strachu a tisícům obav a že ho při životě udržuje víra v sebe, královnu a společný cíl Spojenců. Hlas d'ábla, který chtěl v našem lidu vyvolat pochybnost a zničit jeho naději, byl hlas Maxe Blokzijla“.¹⁰³

Blokzijlův obhájce se věnoval pouze právní stránce případu. Obhajobu vedl sám Blokzijl a rozdělil ji do dvou částí. V první se snažil soud přesvědčit, že propagandu používal pouze k podpoře národního socialismu, nikoliv Německa. Ve druhé části poukazoval na to, že válka podle něj skončila kapitulací Nizozemska, a tak obvinění týkající se pomoci nepříteli ve válce bylo podle něj nezákonné. Rozsudek smrti byl vynesena 25. listopadu 1945. Blokzijl se proti němu odvolal, ale během dvou měsíců bylo jeho odvolání zamítnuto. Poslední možné odvolání směřovalo ke královně Wilhelmině, která ho však 14. března 1946 zamítla.

7.1.4 Jediný popravený novinář

16. března 1946 v 6.55 byl M. Blokzijl zastřelen.¹⁰⁴ *Utrechtsch Katholiek Dagblad* přinesl ještě téhož dne zprávu o popravě „K smrti odsouzený, který měl na sobě šedý oblek a přes ramena přehozený kožich, byl velmi bledý. (...) Sedm minut po

¹⁰² GROEN, Koos. *Landverraad: De berechting van collaborateurs in Nederland*. 1984. s. 120.

¹⁰³ *Max Blokzijl, stem van het Nationaal-Socialisme: De eerste landverrader die ter dood veroordeeld werd*. GESCHIEDENIS 24 [online]. poslední úpravy 26. února 2010 [cit. 7. března 2011]. Dostupné z URL: <<http://www.geschiedenis24.nl>>.

¹⁰⁴ CHARITÉ, Johannes. et al. *Biografisch Woordenboek van Nederland*. sv. 2. 1979. s. 36.

půl sedmé dorazil Blokzijl na Waalsdorpervlakte.¹⁰⁵ Popravčí četa stála 50 metrů od odsouzeného. Blokzijl si svlékl kabát a na vlastní žádost mu nebyly zavázány oči. Přesně pět minut před sedmou zazněly výstřely“.¹⁰⁶

Blokzijlův rozsudek je dnes odborníky zabývajícími se poválečnou očišťováním společnosti považován za nepřiměřený či dokonce nezákonný. Velká část obžaloby byla zaměřena na úzkost a nejistotu Nizozemců. Tedy ne na jeho činy, ale na rozpoložení, ve kterém se společnost nacházela v momentě Blokzijlovy propagandy. Je pravděpodobné, že kdyby byl souzen o několik měsíců později, trest smrti ani doživotí, by v jeho případě nepřicházely v úvahu. Blokzijl měl tu nevýhodu, že byl prvním členem NSB (zároveň jedním z nejviditelnějších), který byl po válce postaven před zvláštní soud. Jeho trest měl být odstrašujícím případem potrestání kolaborantů.¹⁰⁷

7.2 Tobie Goedewaagen

Tobie Goedewaagen se narodil 15. března 1895 v Amsterdamu. Po ukončení gymnázia, studoval filosofii a klasické jazyky na Státní universitě Utrecht. V roce 1923 promoval cum laude se svou prací „*Logická obrana etiky u Fichte, Schellinga a Hegela*“. Od roku 1925 působil jako docent na své domovské universitě v Utrechtu. Zde se také poprvé setkal s literaturou francouzského rasového teoretika J. A. de Gobineau, která ho silně ovlivnila. Goedewaagen při své práci se studenty nabyt přesvědčení, že současná nizozemská společnost ztrácí úctu k autoritám a nedostává se jí národní hrdosti. Proto v roce 1933 vstoupil do Spolku pro národní obrodu, kde se seznámil

¹⁰⁵ Waalsdorpervlakte – oblast písečných dun blízko Haagu, kde bylo během okupace popraveno více než 250 Nizozemců. Dnes je zde umístěn pomník obětem druhé světové války.

¹⁰⁶ GROEN, Koos. *Landverraad: De berechting van collaborateurs in Nederland*. 1984. s. 121.

¹⁰⁷ Použity informace z VOS, René. *Niet voor publicatie: De legale Nederlandse pers tijdens de Duitse bezetting*. 1988.

Max Blokzijl, stem van het Nationaal-Socialisme: De eerste landverrader die ter dood veroordeeld werd. GESCHIEDENIS 24 [online]. poslední úpravy 26. února 2010 [cit. 7. března 2011]. Dostupné z URL: <<http://www.geschiedenis24.nl>>..

GROEN, Koos. *Landverraad: De berechting van collaborateurs in Nederland*. 1984.

s národně socialistickými intelektuály.¹⁰⁸ V té době se v jeho textech začal poprvé objevovat antisemitismus, který postupně se změnami ve společnosti zesiloval. Při studijní cestě v roce 1938 navštívil nacistické instituce v Německu, které na něj hluboce zapůsobily. Své postřehy z cesty a zvláště pak dojmy ze střední školy pro stranické kádry Napola¹⁰⁹ vydal knižně pod názvem „*Národní výchova*“. V roce 1939 se Goedewaagen stal redaktorem pravicového týdeníku *De Waag*, jehož šéfredaktorem byl jmenován pouhý den před německou okupací Nizozemska.

7.2.1 Válečné období

V létě 1940 vstoupil Goedewaagen do NSB. Předseda A. Mussert ho jmenoval tiskovým vedoucím strany. Goedewaagen v této funkci setrval necelý rok a v srpnu 1941 se stal vedoucím oddělení vyššího vzdělání cechu vychovatelů NSB.¹¹⁰ V létě 1940 byl Goedewaagen jedním ze zakládajících členů Rady osvěty nizozemského tisku. Svými aktivitami zaujal Seyss-Inquarta natolik, že byl 28. listopadu 1940 jmenován generálním tajemníkem nově založeného Ministerstva lidové osvěty a umění. O necelý rok později 25. listopadu 1941 se také stal prezidentem Nizozemské kulturní komory. K Goedewaagenovým úspěchům patřilo založení velkého množství literárních cen, vybudování Nizozemské opery v Amsterdamu či zlepšení platových podmínek hudebníků, herců a v roce 1941 i novinářů. On sám za svůj největší úspěch považoval zorganizování výstavy velkých nizozemských malířů v Německu a otevření Nizozemského uměleckého domu. Tyto úspěchy však byly zastíněny jeho fanatickým antisemitismem a systematickou snahou o úplné vyloučení Židů z nizozemského kulturního života.

¹⁰⁸ Spolek národní obrody (Verbond voor Nationaal Herstel) byla konzervativní pravicová strana založená v roce 1933.

¹⁰⁹ NAPOLA – Nationalpolitische Lehranstalt – Střední internátní školy, které měly za úkol výchovu nové generace politického, vojenského a administrativního vedení nacistického Německa.

¹¹⁰ Goedewaagen byl vedoucím oddělení vyššího vzdělání cechu vychovatelů NSB (afdeling Hooger Onderwijs van het Opvoeders-gilde der NSB) od srpna 1941 do července 1942.

7.2.2 Odchod z NSB

Goedewaagenovu kariéru ukončila rozepře s předsedou NSB na jaře 1942. A. Mussert, nejvýznamnější muž strany, uznával pouze propagandu NSB a jeho cílem bylo udržení nezávislého národně socialistického Nizozemska. Goedewaagen viděl budoucnost země pouze v připojení k Velkoněmecké říši. Napětí mezi nimi se stupňovalo a Mussert se obával ztráty svého postavení uvnitř strany. Mussert přes Goedewaagenům nesouhlas pověřil E. Voorhoeveda vedením propagandy NSB a odboru aktivní propagandy Ministerstva lidové osvěty a umění. Goedewaagen ho však z pozice na ministerstvu odvolal, čímž ignoroval rozhodnutí předsedy NSB. Mussert tohoto konfliktu využil a postavil Goedewaagena před disciplinární komisy strany. Ten se procesu odmítl zúčastnit a tak byl 28. ledna 1943 z NSB vyloučen. Poté byl Seyss-Inquartem odvolán z pozice generálního tajemníka ministerstva. Seyss-Inquart však docenil pomoci, které se mu v nizozemském tisku na začátku okupace dostalo, a zajistil Goedewaagenovi titul profesora filosofie na Státní universitě Utrecht. V tomto období Goedewaagen publikoval velké množství filozofických a kulturních článků.

7.2.3 Poválečné období

V září 1944 Goedewaagen uprchl do Německa, kde byl 29. května 1946 zatčen a vydán zpět Nizozemsku. V prosinci byl postaven před Zvláštní soudní dvůr v Haagu a odsouzen k 12 rokům odnětí svobody a doživotnímu zákazu zaměstnání ve státních službách. Komise pro tiskovou očistu rozhodla o zákazu novinářské činnosti do roku 1965. 17. dubna 1952 byl Goedewaagen v rámci všeobecné amnestie propuštěn. Po zbytek života pracoval jako učitel na insitutu Vermazen v Haagu, kde připravoval gymnazijní studenty na závěrečné zkoušky. V roce 1956 vyšla Goedewaagenova kniha nazvaná „*Holland*“ Autor použil pseudonym Theodor Meursen a zajímavé je, že v části

věnované historii země je druhá světová válka zmíněna jen povrchně a německá okupace je vynechána úplně. Tobie Goedewaagen zemřel 4. ledna 1980 v Haagu.¹¹¹

7.3 Arie Meijer-Schwencke

A. Meijer-Schwencke se narodil 26. července 1906 v Haagu. Na konci 20. let vlastnil dvě malé tiskové kanceláře, které na začátku 30. let sloučil pod názvem Spojená tisková kancelář. Meijer-Schwencke byl také majitelem tiskárny, která byla zaměřena pouze na národně socialistické materiály.

V roce 1936 začal Meijer-Schwencke spolupracovat se Spolkem národní obrody, kde se spřátelil s T. Goedewaagenem. Na začátku okupace vstoupil do NSB a SS. V roce 1940 byl jedním ze zakládajících členů RVV. V radě působil do léta 1942 na pozici místopředsedy. Meijer-Schwencke byl hlavním organizátorem výchovných táborů Ministerstva lidové osvěty a umění na hradě De Cannenburgh ve Vaassenu a později byl jmenován zástupcem T. Goedewaagena v Nizozemské kulturní komoře. V roce 1944 začal Meijer-Schwencke pracovat pro ilegální *Het Parool*. V šetření Komise pro tiskovou očistu vyšlo najevo, že šéfredaktorem listu byl jeho bratr a Meijer-Schwencke se pravděpodobně snažil zachránit v momentě, kdy byla porážka Německa již nevyhnutelná. Komise rozhodla o vyloučení z novinářské profese na dobu 20 let. Zvláštním soudním dvorem v Amsterdamu byl Meijer-Schwencke v roce 1951 odsouzen k 7 rokům odnětí svobody.¹¹²

7.4 Willem Goedhuys

W. Goedhuys se narodil v Amsterdamu 8. září 1899. Při univerzitních studiích se spřátelil s německými studenty, kteří ho seznámili s národním socialismem. Jeho

¹¹¹ Použity informace z VOS, René. *Niet voor publicatie: De legale Nederlandse pers tijdens de Duitse bezetting*. 1988.

GROEN, Koos. *Landverraders: wat deden we met ze?* 1974.

CHARITÉ, Johannes. et al. *Biografisch Woordenboek van Nederland*. sv. 3. 1989.

¹¹² Použity informace z VOS, René. *Niet voor publicatie: De legale Nederlandse pers tijdens de Duitse bezetting*. 1988.

politické přesvědčení zesílilo po vstupu do Spolku národní obrody, kde se seznámil s T. Goedewaagenem. Díky němu se Goedhuysovi podařilo získat pozici zahraničního redaktora v deníku *Het Vaderland*, se kterým měl Goedewaagen úzké kontakty. V roce 1936 vstoupil do NSB, což mu během okupace otevřelo cestu k vlivným pozicím. Goedhuys se na začátku války stal šéfredaktorem deníku *Het Volk* a týdeníku *De Waag* a v srpnu 1940 byl jmenován místopředsedou Spolku nizozemských novinářů. V této pozici setrval až do konce války. V roce 1947 byl Goedhuys odsouzen k odnětí svobody na dobu 10 let a vyloučen z novinářské profese na 20 let.¹¹³

7.5 Meinoud Marinus Rost van Tonningen

M. M. Rost van Tonningen se narodil 19. února 1894 v Nizozemské východní Indii.¹¹⁴ V roce 1909 přesídlila jeho rodina do Nizozemska. Zde zahájil svá univerzitní studia, ale po dvou letech se rozhodl pro vstup do armády. Od roku 1923 až do roku 1936 pracoval pro Společnost národů v Rakousku, nejdříve jako řadový zaměstnanec a později jako zplnomocněnec finanční komise. Ve Vídni vstoupil Rost van Tonningen do NSB a díky straně se v té době seznámil s Himmlerem, se kterým zůstal v kontaktu až do konce války. Od 1. září 1936 až do začátku okupace vedl Rost van Tonningen jako šéfredaktor deník NSB *Het Nationale Dagblad*.

Rost van Tonningen byl zakládajícím členem Rady osvěty nizozemského tisku a místopředsedou NSB. Po válce byl zatčen společně s blízkým přítelem M. Blokzijlem. 6. června 1945 spáchal Rost van Tonningen sebevraždu ve vězení ve Scheveningen.¹¹⁵

¹¹³ Použity informace z VOS, René. *Niet voor publicatie: De legale Nederlandse pers tijdens de Duitse bezetting*. 1988.

¹¹⁴ Dnešní Indonésie byla do roku 1949 kolonií Nizozemského království pod názvem Nizozemská východní Indie.

¹¹⁵ Použity informace z VOS, René. *Niet voor publicatie: De legale Nederlandse pers tijdens de Duitse bezetting*. 1988.

7.6 Pieter Jan van Megchelen

P. J. van Megchelen se narodil 12. srpna 1889 v Maassluis. Van Megchelen se setkal s ultrapravicovými názory ve své rodině už v dětství. Po ukončení studií na univerzitě v Rotterdamu se v roce 1920 stal redaktorem deníku *Het Vaderland*. O deset let později začal pracovat pro týdeník *De Waag* a v té době také vstoupil jako jeden z prvních členů do NSB. Na začátku války byl po převratu v tiskové kanceláři ANP jmenován jejím šéfredaktorem. Van Megchelen byl jedním ze zakládajících členů Rady osvěty nizozemského tisku a předsedou Spolku nizozemských novinářů. V roce 1946 by za pomoc nepříteli odsouzen k 6 rokům odnětí svobody. Van Megchelen se odvolal k Zvláštní radě pro odvolání, ta však jeho trest zvýšila o 4 roky. Komise pro tiskovou očistu rozhodla o vyloučení z novinářské profese na 15 let.¹¹⁶

7.7 Marius Adolf van Huut

M. A. van Huut se narodil 21. dubna 1892 v Haagu. V mládí toužil po kariéře v armádě, ale nejvyšší hodnosti, které dosáhl byl četař. Van Huut z armády odešel a odstěhoval se do Nizozemské východní Indie, kde v roce 1924 nastoupil na pozici redaktora časopisu *Sport in Beeld* (později přejmenovaný na *Actueel Wereldnieuws*).

V roce 1933 vstoupil van Huut do NSB. O šest let později byl vyslán jako zahraniční zpravodaj do Nizozemska. Zde začal po vypršení smlouvy s *Actueel Wereldnieuws* pracovat pro deník NSB *Het Nationale Dagblad* a pro tiskovou službu NSB, jejíž vedení převzal po odcházejícím N. Oosterbaanovi v prosinci 1940. V září 1941 byl Blokzijlem jmenován do funkce zástupce vedoucího odboru tiskových záležitostí Ministerstva lidové osvěty a umění. Jeho činnost byla spíše administrativní povahy, protože veškeré politické záležitosti vyřizoval Blokzijl sám. Van Huut, přestože před válkou pracoval jako novinář, nebyl Komisí pro tiskovou očistu potrestán a byl mu

¹¹⁶ Použity informace z VOS, René. *Niet voor publicatie: De legale Nederlandse pers tijdens de Duitse bezetting*. 1988.

vydán certifikát „Geen bezwaar”. Zvláštní soudní dvůr v Haagu rozhodl o odnětí svobody na 4 roky a doživotním zbavení volebního práva.¹¹⁷

7.8 Hermanus Anthoni Goedhart

H. A. Goedhart se narodil 28. listopadu 1914 v Ubbergen. Goedhart od mládí pracoval v regionálním tisku.¹¹⁸ V pouhých 26 letech byl v lednu 1941 jmenován vedoucím kanceláře deníků Ministerstva lidové osvěty a umění. Goedhart se stal Blokzijlovým chráněncem a ten mu důvěřoval natolik, že na něj převedl část svých pravomocí týkajících se reorganizace a nacifikaci nizozemského tisku. Na jaře 1942 převzal Goedhart vedení sloučené kanceláře tiskových organizací a tiskové veřejnosti. Goedhart neblaze proslul metodami, které používal k dosažení svých cílů. Manipuloval, vyhrožoval a často i podplácel své protivníky, což nezůstalo bez povšimnutí německého vedení tisku. Blokzijl byl v roce 1943 donucen Goedharta odvolat, ale osobně mu zajistil pozici šéfredaktora v deníku De Gooi-en Eemlander, kterou vykonával až do konce války. Goedhart byl odsouzen k odnětí svobody na dobu 6 let a Komise pro tiskovou očistu ho vyloučila z novinářské profese na 20 let.¹¹⁹

7.9 Willem de Groot

W. de Groot se narodil 17. května 1906 v Ijsselmuidenu. De Groot neměl kromě pěti let v utrechtském vydavatelství Bosch&Keuning žádné zkušenosti v předválečném tisku. Přesto byl v roce 1940 jmenován vedoucím kanceláře novin a časopisů Ministerstva lidové osvěty a umění. Hlavním kritériem při jeho volbě byla skutečnost, že těsně před válkou vstoupil do NSB. De Groot používal v plnění svých úkolů týkajících se zastavení vycházení, slučování periodik a převodů jejich vlastnictví, často neortodoxní metody. Pracovní schůzky si zásadně sjednával v kavárnách či restauracích

¹¹⁷ Použity informace z VOS, René. *Niet voor publicatie: De legale Nederlandse pers tijdens de Duitse bezetting*. 1988.

¹¹⁸ Goedhart pracoval například u *De Gelderlander, Het Utrechtsch Dagblad, De Amersfoortsche Courant*.

¹¹⁹ Použity informace z VOS, René. *Niet voor publicatie: De legale Nederlandse pers tijdens de Duitse bezetting*. 1988.

a útratu započítával do nákladů kanceláře. Na svou práci, na kterou podle vlastních slov neměl dost času, si najímal externí pracovníky. Po jednom z de Grootových jednání přišlo na ministerstvo udání, podle kterého údajně požadoval úplatky. Po přezkoumání komisí ministerstva byla de Grootovi doporučen odchod na nemocenskou dovolenou. Před Komisí pro tiskovou očistu vypovědělo několik zaměstnanců ministerstva, že měli pochyby o jeho duševním zdraví, přesto byl de Groot vyloučen z novinářské profese na 20. let.¹²⁰

7.10 L. Lindeman

L. Lindeman byl již před válkou aktivní v NSB, kde se postupně vypracoval na pozici zástupce vedoucího oddělení tiskových záležitostí.¹²¹ Od roku 1941 až do konce války působil jako šéfredaktor týdeníků NSB *Volk en Vaderland*. V roce 1941 byl jmenován vedoucím sloučené kanceláře čtenářské veřejnosti a dokumentace a po změnách v organizaci jednotlivých kanceláří a odborů se stal vedoucím kanceláře centrální dokumentace. Lindeman byl v roce 1949 odsouzen k 9 rokům odnětí svobody a Komisí pro tiskovou očistu vyloučen z novinářské profese na dobu 20 let.¹²²

7.11 Johan Louis Victor Antoon Huijts

J. L. V. A. Huijts se narodil 4. září 1897 v Rotterdamu. Po ukončení studia gymnázia nastoupil jako korektor do deníku *NRC*. Přestože se jeho politické názory blížily národnímu socialismu, do NSB nevstoupil. Po nějaké době se Huijts vypracoval na pozici zahraničního redaktora specializovaného na východní Evropu a Blízký východ. Na začátku války byl Huijts jmenován šéfredaktorem *NRC* a o dva roky později se stal vedoucím Tiskového cechu Nizozemské kulturní komory. Jako jeden z mála kolaborujících Nizozemců nikdy nevstoupil do NSB. Po válce byl Huijts krátce uvězněn, ale nakonec nebyl potrestán. Komise pro tiskovou očistu ho vyloučila z řad

¹²⁰ VOS, René. *Niet voor publicatie: De legale Nederlandse pers tijdens de Duitse bezetting*. 1988. s. 173.

¹²¹ Nepodařilo se získat plné křestní jméno, ani žádné další podrobnější informace.

¹²² Použity informace z VOS, René. *Niet voor publicatie: De legale Nederlandse pers tijdens de Duitse bezetting*. 1988.

novinářů na 4 roky. To, že Huijts nikdy nevstoupil do NSB, bylo hlavní příčinou nízkého trestu.¹²³

7.12 Hendrik Jacobus Kerkmeester

H. J. Kerkmeester se narodil 31. července 1895 v Utrechtu. Do roku 1931 žil spolu se svou rodinou v Nizozemské východní Indii. Po návratu do Nizozemska založil s bratrem tiskárnu Cuperus. V roce 1933 vstoupil Kerkmeester do NSB a o šest let později byl vybrán A. Mussertem na pozici ředitele NENASU, vydavatelství NSB. Kerkmeester byl ve stejnou dobu jmenován ředitelem deníku NSB *Het Nationale Dagblad*. V létě 1940 se stal jedním ze zakládajících členů RVV a později na podzim 1941 jedním z nizozemských členů německé Komise pro tiskovou reorganizaci. Ve stejném období byl také zvolen do poradního sboru Tiskového cechu. Po válce byl Kerkmeester odsouzen k odnětí svobody na 14 let. Komise pro tiskovou očistu ho vyloučila z novinářské profese na dobu 20 let.¹²⁴

7.13 George Wilhelm Kettmann Jr.

G. W. Kettmann Jr. se narodil 12. ledna 1898. Kettman patřil již v mládí k radikální pravici a v necelých 20 letech vstoupil do fašistického spolku *De Bezem*. V roce 1931 se stal členem NSB a předseda strany ho pověřil založením týdeníku NSB *Volk en Vaderland*. Kromě něj pracoval Kettman jr. jako šéfredaktor antisemitského časopisu *De Misthoorn*. Na jaře 1932 založil Kettman jr. společně se svou manželkou Margot Warnsinck, autorkou dětských knih, nejznámější národně socialistické vydavatelství - *De Amsterdamsche Keurkamer*. Hlavní náplní vydavatelství bylo rozšiřování národního socialismu jako kulturního fenoménu. K tomu měl sloužit i překlad Hitlerova *Mein Kampf*. Kettmanova víra v Hitlera, národní socialismus a Velkoněmeckou říši byla pro Musserta příliš radikální a proto ho z NSB v roce 1942

¹²³ Použity informace z VOS, René. *Niet voor publicatie: De legale Nederlandse pers tijdens de Duitse bezetting*. 1988.

¹²⁴ Použity informace z VOS, René. *Niet voor publicatie: De legale Nederlandse pers tijdens de Duitse bezetting*. 1988.

vyloučil. Kettman jr. vstoupil do nizozemských SS. Na konci roku 1944 dezertoval a uprchl do Belgie, kde se mu podařilo pět let skrývat. V roce 1950 byl vydán do Nizozemska a zde odsouzen k 7 rokům odnětí svobody za poskytnutí pomoci nepříteli, vstup do nepřátelské armády a rozšiřování antisemitismu. Kettman jr. se odvolal, ale jeho trest byl o rok později zvýšen na 10 let. Komise pro tiskovou očistu rozhodla o vyloučení z novinářské profese na 18 let. Už v roce 1955 byl Kettmann jr. při všeobecné amnestii propuštěn a o rok později vydal první knihu „*De ballade van de dode Viking*”.¹²⁵ V tomto období také přeložil velké množství románů z angličtiny, němčiny a francouzštiny pod pseudonymem Jan van de Wolk. G. Kettmann jr. zemřel ve věku 72 let v únoru 1970.¹²⁶

7.14 Hendrikus Marinus Cornelis Holdert

H. M. C. („Hak“) Holdert se narodil 4. června 1870 v Nizozemské východní Indii. Už v 16 letech začal pracovat v otcově tiskárně Holdert & Co. V roce 1902 koupil Holdert deníky *De Telegraaf* a *De Courant/Het Nieuws van den Dag*, z kterých se po značných finančních investicích staly nejčtenější deníky Nizozemska. Před 1. světovou válkou byl Holdertův novinový koncern největší v zemi a neustále rostl. Na začátku 2. světové války věnoval Holdert velké finanční částky NSB, přestože byl odpůrcem jejich politiky. Ve vyplácení těchto „příspěvků“ pokračoval až do roku 1944 a zajistil, že poradní redaktoři, kteří byli do listů umístěni v roce 1941, příliš nezasahovali jejich chodu. Holdert se zachoval stejně jako většina ostatních majitelů periodik. Protože byl v první řadě vynikající podnikatel, který sám vybudoval novinové impérium, nechtěl dovolit Němcům či NSB, aby jeho úsilí zničili. Holdert se konce okupace nedožil a zemřel v červnu 1944.¹²⁷

¹²⁵ CHARITÉ, Johannes. et al. *Biografisch Woordenboek van Nederland*. sv. 3. 1989. s 322

¹²⁶ Použity informace z VOS, René. *Niet voor publicatie: De legale Nederlandse pers tijdens de Duitse bezetting*. 1988.

CHARITÉ, Johannes. et al. *Biografisch Woordenboek van Nederland*. sv. 3. 1989. s. 322

¹²⁷ Použity informace z VOS, René. *Niet voor publicatie: De legale Nederlandse pers tijdens de Duitse bezetting*. 1988.

7.15 *Henri Holdert*

Henri „Hakkie“ Holdert se narodil 7. dubna 1907. Syn „Haka“ Holderta měl se svým otcem problematický vztah a ze vzdoru vstoupil do NSB. V červnu 1940 zprostředkoval Holdert kontakt mezi stranou a otcem, který vyústil v pravidelné platby, jež zajistily „přežití“ války celému Holdertovu novinovému koncernu. Krátce poté vstoupil „Hakkie“ do Waffen-SS a odešel na východní frontu. Jeho otce stálo hodně námahy a finančních prostředků, aby zařídil synům návrat, po kterém se usmířili. V roce 1943 byl „Hakkie“ jmenován ředitelem tiskárny Elsevier¹²⁸ a byl pověřen vedením deníku *De Telegraaf*. Po smrti svého otce převzal „Hakkie“ veškeré vedení koncernu. V roce 1949 byl Holdert odsouzen Zvláštním soudním dvorem v Amsterdamu k odnětí svobody na 12 let za službu v nepřátelské armádě, ekonomickou kolaboraci a udávání protiněmecky smýšlejících zaměstnanců. Komise pro tiskovou očistu ho vyloučila z novinářské profese na dobu 20 let.¹²⁹

7.16 *Hendrikus Josephus Johannes Marinus*

H. J. J. Marinus se narodil 21. ledna 1913 v Boxmeer. Marinus zahájil svou kariéru v tisku jako redaktor utrechtského deníku *Het Volk*. Po přeřazení do amsterdamské kanceláře začala jeho rozepře s ředitelem listu o zlepšení platových a pracovních podmínek. Marinus nebyl příliš oblíbený ani u svých kolegů, kteří ho obviňovali z donášení informací Sicherheitsdienst. V listopadu 1940 byla kvůli vzrůstajícím neshodám v redakci ukončena Marinusova pracovní smlouva. Pouze jeden týden poté vstoupil Marinus do NSB. Díky svým známostem ze strany byl 27. prosince 1940 jmenován referentem pro nizozemské záležitosti Tiskového oddělení Říšského komisařství. Tuto funkci vykonával do listopadu 1942. Pod vedením Jankeho něměl Marinus přílišné pravomoce, ale to se změnilo s příchodem H. Drevese, který mu

DRIEVER, Jan. - BRAUER, Jan. *Perszuivering: De Nederlandse pers 1944 - 1951*. 1984.

¹²⁸ Tiskárna Elsevier byla součástí Holdertova novinového koncernu.

¹²⁹ Použity informace z VOS, René. *Niet voor publicatie: De legale Nederlandse pers tijdens de Duitse bezetting*. 1988.

DRIEVER, Jan. - BRAUER, Jan. *Perszuivering: De Nederlandse pers 1944 - 1951*. 1984.

přenechal většinu svých povinností. V létě 1942 Marinus odmítl zajistit informace, týkající se Blokzijlova původu a Dreves se ho kvůli této choulostivé záležitosti potřeboval zbavit.¹³⁰ Od zaměstnanců tiskového oddělení se dozvěděl, že Marinus má aféru s manželkou vydavatele *Het Utrechtsch Dagblad* a začal ho vydírat. V říjnu 1942 podal Marinus výpověď, ale v té době měl již zajištěné místo politického redaktora v deníku *Het Dagblad voor Noord-Holland*. Do konce okupace napsal Marinus velké množství článků i do dalších deníků pod pseudonymem HAMA. V roce 1947 byl Marinus odsouzen k 12 rokům odnětí svobody. Komise pro tiskovou očistu ho vyloučila z novinářské profese do roku 1966¹³¹

¹³⁰ Matka M. Blokzijla se narodila v Paramaribu a podle některých zdrojů nebyla „rasově čistá“.

¹³¹ Použity informace z VOS, René. *Niet voor publicatie: De legale Nederlandse pers tijdens de Duitse bezetting*. 1988.

8 Kolaborující periodika

V této kapitole se budu zabývat několika periodiky, která za války kolaborovala s Němci. Ta, která již před válkou podporovala národní socialismus, nyní mohla počítat s podporou okupační moci. V prvním roce okupace se nizozemský tisk příliš nelišil od toho předválečného. Podstatné změny nastaly až s reorganizací v roce 1941. Periodika, která pokračovala ve vycházení až do konce okupace, musela přistoupit na německé podmínky a výrazně přizpůsobit svůj obsah. Podle poválečného zákona „Dočasné tiskové rozhodnutí 1945“ můžeme jako kolaborující periodikum označit to, které pokračovalo ve vycházení po 1. lednu 1943.

8.1 *De Telegraaf*

De Telegraaf byl na začátku války druhý nejčtenější nezávislý deník v zemi. V roce 1902 byl deník odkoupen H. Holdertem, který na něm vybudoval největší novinový koncern země. *De Telegraaf* disponoval rozsáhlou sítí zahraničních zpravodajů, nejmodernějšími kanceláři a tiskárnou v zemi a nabízel bezkonkurenční pracovní, platové a sociální podmínky, předstihující svou dobu, ale hlavně konkurenci.¹³² Přestože byl zařazován k bulvárnímu tisku, udržoval si vynikající často kritické komentáře a kvalitní finanční zpravodajství. V porovnání s americkým či britským bulvárem, ho bylo možné označit jako deník kvality. V roce 1940 tvořil *De Telegraaf* společně s *De Courant/Het nieuws van den Dag* 20procentní podíl na trhu nizozemských deníků a jejich majitel se rozhodl jejich postavení za každou cenu udržet.¹³³ To se mu díky finančním příspěvkům NSB povedlo. *De Telegraaf* vycházel v roce 1940 v nákladu 115 000 výtisků. Na konci války to bylo pouze 82 000 výtisků.

V době, kdy *De Telegraaf* čekal na povolení k tisku, byly jeho tiskárny a kanceláře používány ilegálními *Het Parool* a *Trouw*. Konflikt mezi původními

¹³² Plat redaktora *De Telegraaf* byl v průměru o 500 guldenů vyšší než redaktorů v jiných denících. Dnes se jedná o částku 3 700 euro.

¹³³ VOS, René. *Niet voor publicatie: De legale Nederlandse pers tijdens de Duitse bezetting*. 1988. s. 227.

zaměstnanci a nově příchozími rozdělil nizozemský tisk do dvou nepřátelských skupin. Šéfredaktor ilegálního *Vrije Nederland* H. M. van Randwijk obvinil ve své brožure „*Hrdina a zloději. Černá kniha o De Telegraafu*” Holderta i jeho zaměstnance z využití okupace k finančnímu obohacení. Během měsíce *De Telegraaf* reagoval brožurou „*Zloději a hrdina. Proč žádný nezávislý nizozemský deník?*”, ve které válečnou činnost ospravedlňoval existencí nutností, ale hlavně snahou zabránit ovládnutí deníku Němci. Další brožura zabývající se nezákonným (podle *De Telegraafu*) používáním tiskárny bývalým ilegálním tiskem, vyšla pod názvem „*Studie bezpráví. Jako zloději v noci*”.¹³⁴ K roztržkám zaměstnanců *De Telegraaf*, *Het Parool* a *Trouw* musely být zvláště v prvních měsících jejich „soužití” několikrát přivolány bezpečnostní jednotky vojenské správy. Vláda po poradě s Tiskovou radou zastavila vycházení *De Telegraaf* na 5 let. Komise pro tiskovou očistu rozhodla o zákazu použití názvu „*De Telegraaf*“ na dobu 30 let. Deník se proti tomuto trestu odvolal a Odvolací rada pro tiskovou očistu trest zákazu použití názvu zrušila. V září 1949 začal deník vycházet pod svým válečným názvem.¹³⁵

8.2 De Courant/Het Nieuws van den Dag

De Courant/Het Nieuws van den Dag byl v roce 1940 nejčtenější deník Nizozemska. Jeho historie je až na malé odlišnosti shodná s deníkem *De Telegraaf*, spolu s nímž ho Hak Holdert v roce 1902 odkoupil. *De Courant* byl zaměřen na širokou čtenářskou obec. Používal velké titulky, hodně fotografií, nižší cenu, a obsahem přitahoval spíše lidového čtenáře. Na začátku okupace dosahoval jeho náklad 336 000 výtisků a v roce 1944 se dokonce zvýšil na 383 000 výtisků. Po válce rozhodla Komise pro tiskovou očistu o zákazu použití názvu „*De Courant/Het Nieuws van den Dag*” na 20 let. Deník se odvolal a i v jeho případě zrušila Odvolací rada pro tiskovou očistu

¹³⁴ DRIEVER, Jan. - BRAUER, Jan. *Perszuivering: De Nederlandse pers 1944 - 1951*. 1984. s. 112.

¹³⁵ VOS, René. *Niet voor publicatie: De legale Nederlandse pers tijdens de Duitse bezetting*. 1988. s. 476.

rozhodnutí komise. Společně s *De Telegraaf* začal *De Courant* vycházet na podzim 1949.¹³⁶

8.3 De Nieuwe Rotterdamsche Courant - NRC

De Nieuwe Rotterdamsche Courant byl založen v roce 1844 v Rotterdamu. Během okupace se zařadil spolu s ostatními předními celostátními deníky k tisku, který plně spolupracoval s Němci. Po osvobození bylo vládou rozhodnuto, že *NRC* směl vycházet již od května 1945, přestože certifikát „Geen bezwaar“ získala jen část zaměstnanců. Vláda své rozhodnutí odůvodňovala zachováním plurality tiskového trhu. Z řad ilegálních novinářů se ozval ostrý nesouhlas. Po vládních jednáních vydala 26. července 1945 vojenská správa oficiální povolení k tisku již „novému“ deníku *De Nationale Rotterdamsche Courant*. Přestože ředitel zveřejnil, že *De Nieuwe Rotterdamsche Courant* nemá s *De Nationale Rotterdamsche Courant* nic společného, na titulní straně se objevila stejná zkratka *NRC* a tiskárna, kanceláře i distribuční vozy používaly plný válečný název. V roce 1947 rozhodla Tisková rada, že deník se může vrátit k používání válečného názvu „*De Nieuwe Rotterdamsche Courant*“.¹³⁷

8.4 De Residentiebode

De Residentiebode byl katolický Haagský deník sympatizující s fašismem a národním socialismem už ve 30. letech. Před okupací vycházel deník v nákladu 16 000 výtisků, ale byl jedním z nejvlivnějších katolických periodik v zemi. V červnu 1940 se deník otevřeně přihlásil k fašistické straně Národní fronty A. Meijerse, čímž ztratil tisíce předplatitelů. Na jeho záchranu přišla finanční podpora z Ministerstva lidové osvěty a umění a z Generálního komisařství pro mimořádné záležitosti. Na konci války byl jeho náklad snížen z důvodu nedostatku papíru na pouhých 2 500 výtisků. Komise

¹³⁶ Použity informace z VOS, René. *Niet voor publicatie: De legale Nederlandse pers tijdens de Duitse bezetting*. 1988.

¹³⁷ DRIEVER, Jan. - BRAUER, Jan. *Perszuivering: De Nederlandse pers 1944 - 1951*. 1984. s. 54.

pro tiskovou očistu rozhodla o zákazu použití názvu „De Residentiebode“ na dobu 30 let.¹³⁸

8.5 Het Nationale Dagblad

Het Nationale Dagblad byl v letech 1936 až 1945 nejvýznamnějším deníkem NSB. Jeho první šéfredaktor Rost van Tonningen byl kvůli neshodám s předsedou strany v září 1940 odvolán. Jeho následovníkem se stal J. Raatgever. Po slibném začátku, kdy deník vycházel v nákladu 100 000 výtisků, přišel v roce 1940 silný pokles a předplatné se snížilo na pouhých 11 000. Během okupace se náklad opět mírně zvýšil až k 27 000. Po osvobození byla Komise pro tiskovou očistu většina novinářů i vedoucích pracovníků vyloučena z profese na maximální možnou dobu 20 let. Název „*Het Nationale Dagblad*“ nesměl být použit „po dobu jedné generace“, což znamenalo maximální možný trest 75 let.¹³⁹

8.6 Volk en Vaderland

Volk en Vaderland týdeník NSB vycházející od roku 1933, byl do začátku okupace několikrát pozastaven. V průběhu války jeho náklad vzrostl až k 200 000 výtisků. *Volk en Vaderland* byl jedním z nejdůležitějších periodik NSB. Na konci války jeho náklad poklesl na 15 000. Jako ostatní tisk NSB byl i *Volk en Vaderland* po válce zrušen a Komise pro tiskovou očistu rozhodla o zákazu použití názvu „*Volk en Vaderland*“ na dobu 75 let.¹⁴⁰

¹³⁸ Použity informace z VOS, R. *Niet voor publicatie: De legale Nederlandse pers tijdens de Duitse bezetting*. 1988.

¹³⁹ Použity informace z VOS, R. *Niet voor publicatie: De legale Nederlandse pers tijdens de Duitse bezetting*. 1988.

¹⁴⁰ Použity informace z VOS, R. *Niet voor publicatie: De legale Nederlandse pers tijdens de Duitse bezetting*. 1988.

8.7 De Gil

De Gil byl velmi populární kvazi-ilegální satyrický časopis, který poprvé vyšel až v březnu 1944. Na první straně byly umístěny články a kresby zesměšňující členy NSB a německé okupanty, což v Nizozemcích vyvolalo nadšení. Další články byly věnovány „seriozním“ tématům a varovaly Nizozemce před problémy, které by je potkaly v případě výhry Spojenců. Upozorňovaly na neschopnost vlády v londýnském exilu a na konflikt mezi vládou a královnou Wilhelminou. Časopis si získal popularitu také články známého novináře W. H. M. van den Houta, který je také označován jako autor termínu „Dolle Dinsdag“.¹⁴¹ Časopis během posledního roku okupace vyšel pouze 14krát, ale jeho náklad přesahoval 200 000 výtisků a většinou byl během několika hodin rozebrán.¹⁴²

8.8 De Misthoorn

De Misthoorn byl jeden z nejradikálnějších antisemitských časopisů v Nizozemsku. V prvních roce okupace požadoval odstranění Židů z nizozemské společnosti dřív, než s jejich soustavnou likvidací začali sami Němci. *De Misthoorn* požadoval okamžitý odsun židovského obyvatelstva na Surinam, kde mělo proběhnout jejich vyhlazení. Kromě Židů měl však časopis dalšího nepřítele a to se mu stalo osudným. Pro neustálé útoky na A. Musserta byl Němci 26. září 1942 zrušen. Do svého zániku obdržel *De Misthoorn* finanční podporu 40 000 guldenů¹⁴³ z Generálního komisařství pro mimořádné záležitosti.¹⁴⁴

¹⁴¹W. H. M. van den Hout byl vyloučen z novinářské profese na 10 let. Pod pseudonymem Willy van der Heide napsal sérii velmi populárních knih o Bobu Eversovi, která je srovnatelná s Foglarovými „Rychlími šípy“. Bob Evers vychází v pozmeněné podobě dodnes.

¹⁴² Použity informace z VOS, R. *Niet voor publicatie: De legale Nederlandse pers tijdens de Duitse bezetting*. 1988.

¹⁴³ Dnes přibližně 290.000 euro.

¹⁴⁴ Použity informace z VOS, R. *Niet voor publicatie: De legale Nederlandse pers tijdens de Duitse bezetting*. 1988.

8.9 *De Schouw*

De Schouw, časopis Nizozemské kulturní komory, byl od ledna 1942 vydáván 2krát měsíčně v nákladu 5000 výtisků. Časopis měl za úkol seznámit veřejnost s národně socialistickým uměním „nové doby“ a vymazat z kulturního života židovské umělce a autory. Po Goedewaagenově vyloučení ze strany se šéfredaktorem stal J. van Ham vedoucí odboru knižních záležitostí na Ministerstvu lidové osvěty a umění. O důležitosti časopisu pro okupační moc svědčí i to, že byl až do prosince 1944 vydáván na křídovém papíru. *De Schouw* přestal vycházet v lednu 1945.¹⁴⁵

¹⁴⁵ KELDER, Jan. J. *Schrijven voor de nieuwe orde: Literatuur en schrijverschap in de Schouw, tijdschrift van de Kultuurkamer*. 1983. s. 10.

Závěr

10. května 1941 královna Wilhelmina poděkovala svému národu za „účast v boji proti hrstce vlastizrádců, pro které ve svobodném Nizozemsku nemělo být již místa“.¹⁴⁶

Její dcera, princezna Juliana, v den své korunovace 4. září 1948 prohlásila: „*Utrpení způsobené našemu lidu válkou a okupací rychle nezapomeneme. Z toho pramenící pocity záště k některým Nizozemcům jsou tedy pochopitelné a oprávněné. Musíme si ale uvědomit, že také oni se po nějaké době stanou rovnoprávními členy naší společnosti*“.¹⁴⁷

Tato vyjádření vystihují postupný vývoj v postoji nejen královské rodiny, ale i celé nizozemské společnosti. Negativní postoj ke kolaborantům samozřejmě přetrvával, ale s postupem času ztrácel na síle. Do popředí zájmu se dostaly krvavé boje o nezávislost Nizozemské východní Indie, které vypukly v roce 1946 a trvaly do roku 1949, kdy Nizozemsko uznalo suverenitu nového státu pod názvem Indonésie.¹⁴⁸ Osamostatnění Indonésie znamenalo pro Nizozemsko mimo jiné i finanční ztrátu, takže prostředky vydávané na tiskovou očistu, byly v očích veřejnosti jen dalším výdajem, který mohl být použit k poválečné obnově země.

Novináři, kteří za války aktivně kolaborovali s Němci, se po vypršení svých trestů směli opět zapojit do normálního chodu nizozemské společnosti. Trest vyloučení z novinářské profese měl v mnoha případech spíše jen symbolickou hodnotu, jak dokázala početná skupina, která pod pseudonymem pokračovala v práci pro tisk. Ti novináři, které Zvláštní soudní dvory odsoudily k trestu odnětí svobody, byli společně s dalšími kolaboranty propuštěni při jedné z poválečných amnestií.

¹⁴⁶ BELIFANTE, August. D. *In plaats van bijltesdag: De geschiedenis van bijzondere rechtspleging na de Tweede Wereldoorlog*. 1978. s. 1.

¹⁴⁷ BELIFANTE, A. D. *In plaats van bijltesdag: De geschiedenis van bijzondere rechtspleging na de Tweede Wereldoorlog*. 1978. s. 2.

¹⁴⁸ Nederlands-Indië.[online]. poslední úpravy 6. května 2011 [cit. 10. května 2011].dostupné z URL <<http://nl.wikipedia.org/wiki/Nederlands-Indi%C3%AB>>.

Periodika, která pokračovala ve svém vycházení během okupace, tiskovou očistu ve většině případů přežila. Byla zachráněna hlavně vytvořenými finančními rezervami, které jim umožnily přežít i přerušení vycházení v době, kdy čekala na povolení k tisku. *De Telegraaf*, označovaný jako jeden z nejhorších případů ekonomické kolaborace tisku, je dnes nejčtenějším deníkem Nizozemska. Ilegální tisk, jehož novináři byli v mnoha případech pouze nadšení amatéři, nebyl připraven na tržní boj se zavedenými periodiky a nevlastnil ani žádné finanční rezervy, které by zajistily jeho ekonomickou stabilitu. Až na několik málo případů ilegální tisk po válce zanikl.

Vláda plánovala rychlou tiskovou očistu a vytvoření nového tiskového systému, který by byl méně komerčně orientovaný, protože právě honba za ziskem byla označována za hlavní příčinu celoplošné tiskové kolaborace. Tento plán se však zhroutil. Na počátku 50. let byl nizozemský tisk ve všech ohledech stejný jako tisk předválečný.

Cílem mé práce bylo, přiblížit českému čtenáři nizozemský válečný a poválečný tisk a osudy novinářů, kteří se rozhodli pro kolaboraci s německými okupanty. Přestože délka sledovaného období a rozsah bakalářské práce nedovolily blíže se věnovat jednotlivým novinářům, cíl se snad povedlo naplnit. Při zpracování literatury jsem si uvědomila, že by bylo přínosné zaměřit se i na další stránky nizozemského válečného a poválečného tisku, jako byla například role ilegálních novinářů či vliv církevních periodik na nizozemský odboj.

Resumé

Nizozemští novináři stáli na začátku okupace před těžkým rozhodnutím. Pokud se rozhodli bojovat proti německé okupační moci, museli opustit své profese. Většina novinářů se však rozhodla pro kolaboraci s Němci. Jen malé procento z nich však můžeme zařadit k aktivním kolaborantům. Hlavní organizací, která v průběhu okupace sdružovala nizozemské novináře, byl Spolek nizozemských novinářů a později Tiskový cech Nizozemské kulturní komory. Pokud novináři nesplňovali podmínky pro přijetí do těchto organizací, či se rozhodli do nich nevstoupit, nesměli pokračovat ve výkonu své profese. Při poválečné tiskové očiště byl trest vyloučení z novinářské profese vyřknut celkem 734krát. Jednalo se tedy o desetinu všech případů, kterými se Komise pro tiskovou očišťu zabývala. Ti nejhorší kolaborující novináři stanuli po válce před Zvláštními soudními dvory. Jejich tresty však byli v povážlivé většině případů předčasně zrušeny v jedné z poválečných amnestií. Struktura nizozemského tisku byla 5 let po skočení druhé světové války v podstatě stejná jako v roce 1940.

Summary

Dutch journalists were in a difficult position after the Netherlands were occupied. Choosing to fight the German authorities, meant they would have to abandon their profession. The majority of the journalists decided not to oppose the Germans. Of them, only a small percentage can be classified as active collaborators. The main official organization of Dutch journalists during the occupation was the Dutch Association of Journalists, followed later on by the Press Guild of the Dutch Cultural Chamber. Journalists who refused to join, or who did not meet the conditions for joining these organizations were not allowed to continue in their profession. In the postwar process of cleansing of the press 734 individuals were excluded from the journalist profession, less than ten percent of all cases brought before the Commission for the Cleansing of the Press. The journalists that were considered the worst collaborators were tried after war in special tribunals. In most cases, their punishments were annuled prematurely in one of the post war amnesties. Five years after the war, the Dutch press structure was essentially the same as it was in 1940.

Seznam zkratek

ANP	Algemeen Nederlands Persbureau – Všeobecná nizozemská tisková kancelář
AVRO	Algemene Vereniging Radio Omroep – Všeobecné sdružení rozhlasového vysílání
HAVP	Hauptabteilung für Volksaufklärung und Propaganda – Hlavní oddělení pro lidovou osvětu a propagandu
NDP	De Nederlandsche Dagbladpers – Nizozemský denní tisk
NJK	Nederlandsche Journalistenkring – Nizozemský novinářský kruh
NRKJV	Nederlandsche Rooms-Katholieke Jouranlistenvereniging – Nizozemské římskokatolické novinářské sdružení
NSB	Nationaal-Socialistische Beweging – Národně socialistické hnutí
RVV	Raad van Voorlichting der Nederlandsche Pers – Rada osvěty nizozemského tisku
SS	Schutzstaffel – Ochrané oddíly
VNJ	Verbond Nederlandsche Journalisten – Spolek nizozemských novinářů

Použité zdroje

Literatura

BELIFANTE, August, David. In plaats van bijtjesdag: De geschiedenis van bijzondere rechtspleging na de Tweede Wereldoorlog. Assen: Van Gorcum, 1978. 632 s. ISBN 90-232-1638-5.

CHARITÉ, Johannes. et al. *Biografisch Woordenboek van Nederland*. sv. 2. 1. vydání. Amsterdam: Elsevier, 1979. 654 s. ISBN 90-100-5501-9.

CHARITÉ, Johannes. et al. *Biografisch Woordenboek van Nederland*. sv. 3. 1. vydání. `s-Gravenhage: Martinus Nijhoff, 1989. 695 s. ISBN 90-5216-006-6.

DRIEVER, Jan - BRAUER, Jan. *Perszuivering: De Nederlandse pers 1944 - 1951*. 1. vydání. Weesp: Fibula - Van Dishoeck, 1984. 190 s. ISBN 90-228-4152-9.

GROEN, Koos. *Landverraad: De berechting van collaborateurs in Nederland*. Weesp: Fibula - Van Dishoeck, 1984. 272 s. ISBN 90-228-4151-0.

GROEN, Koos. *Landverraders: wat deden we met ze?* Baarn: In den Toren, 1974. 311 s. ISBN 90-607-4463-2.

HIRSCHFELD, Gerhard. *Nazi rule and Dutch collaboration: The Netherlands under German occupation 1940-1945*. Oxford/New York/Hamburg: BERG, 1988. 360 s. ISBN 0-85496-146-1.

KELDER, Jan, Jaap. *Schrijven voor de nieuwe orde: Literatuur en schrijverschap in de Schouw*, tijdschrift van de Kultuurkamer. Utrecht: HES, 1983. 84 s. ISBN 90-6194-024-9

MASON, Henry, Lloyd. *The purge of Dutch Quislings: Emergency justice in the Netherlands*. The Hague: Nijhoff, 1952. 199 s.

VAN DER PLAS, Michel. Mooie vrede: Een documentaire over Nederland in de jaren 1945 – 1950. Utrecht: AMBO, 1966. 396 s.

VOS, René. Niet voor publicatie: De legale Nederlandse pers tijdens de Duitse bezetting. 1. vydání. Amsterdam: Sijthoff, 1988. 591 s. ISBN 90-218-3752-8.

Internetové zdroje

Geschiedenis 24. *Max Blokzijl, stem van het Nationaal-Socialisme: De eerste landverrader die ter dood veroordeeld werd* [online]. poslední úpravy 26. února 2010 [cit. 15. března 2011]. < <http://www.geschiedenis24.nl> >.

Nederlands-Indië.[online]. poslední úpravy 6. května 2011 [cit. 10. května 2011].dostupné z URL <<http://nl.wikipedia.org/wiki/Nederlands-Indi%C3%AB>>.

Historické informace dostupné z < <http://www.tweedewereldoorlog.nl/home> >.

Seznam příloh

Příloha č. 1: Nizozemští novináři na návštěvě u Seyss-Inquarta, srpen 1940 (obrázek)

Příloha č. 2: Spolek nizozemských novinářů při uveřejnění “Novinářského rozhodnutí”
3. května 1941 (obrázek)

Příloha č. 3: Členský průkaz Spolku nizozemských novinářů (obrázek)

Příloha č. 4: Novinářský tábor v Cannenburghu, léto 1942 (obrázek)

Příloha č. 5: Karikatura tiskové očisty, uveřejněno v De Vlam, 5. února 1949 (obrázek)

Příloha č. 6: Dočasný certifikát vydávaný Komisí pro tiskovou očistu (obrázek)

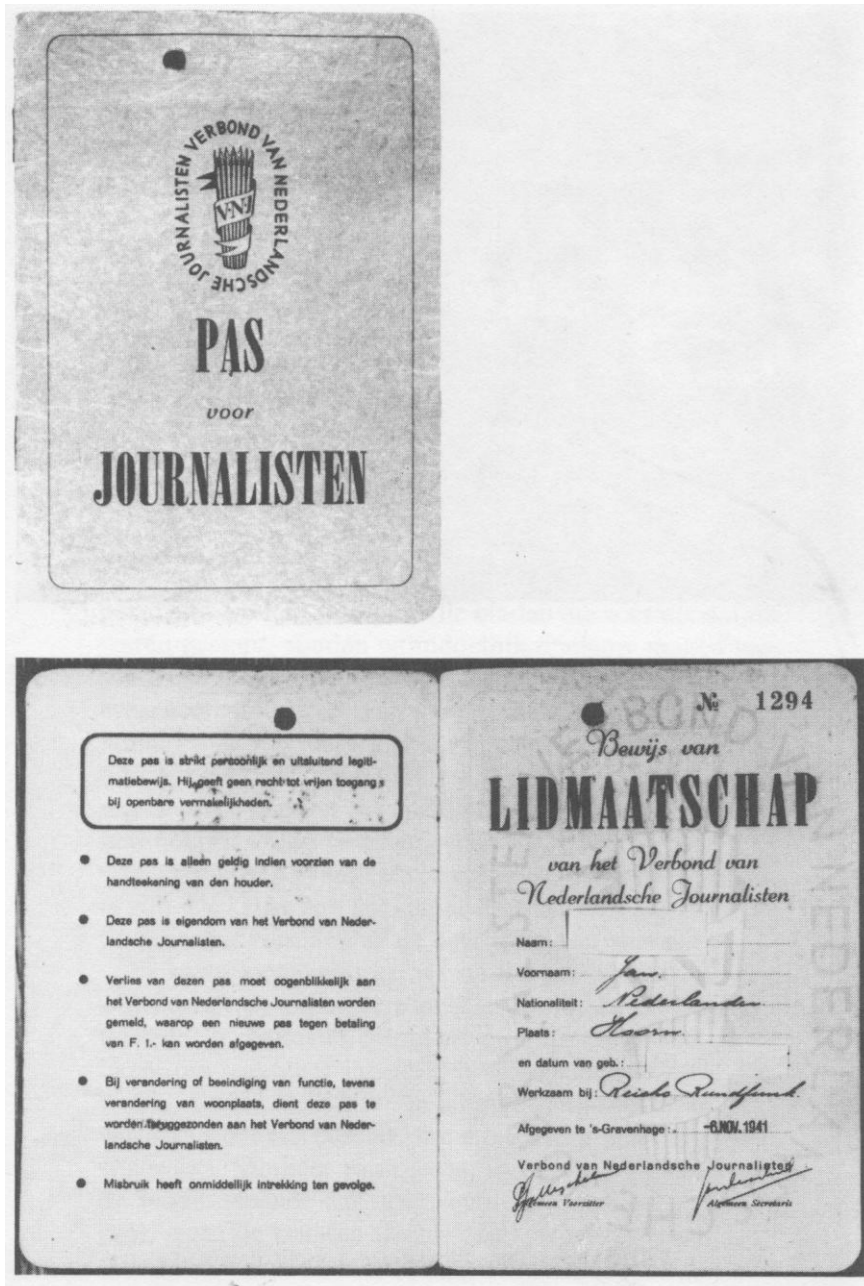
Přílohy

Příloha č. 1: Nizozemští novináři na návštěvě u Seyss-Inquarta, srpen 1940

Příloha č. 2: Spolek nizozemských novinářů při uveřejnění “Novinářského rozhodnutí”
3. května 1941

Příloha č. 3: Členský průkaz Spolku nizozemských novinářů

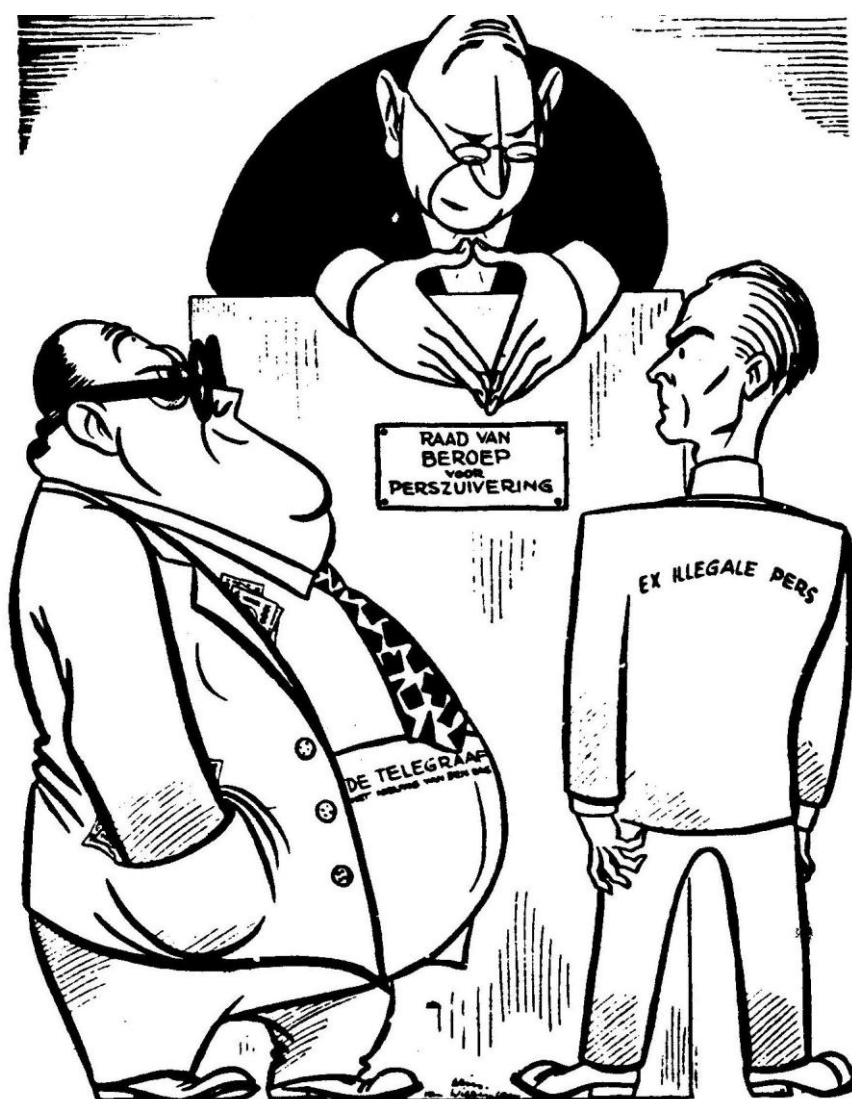
Příloha č. 4: Novinářský tábor v Cannenburghu, léto 1942

Příloha č. 5: Karikatura zobrazující tiskovou očistu, uveřejněno 5. února 1949 v De Vlam.

Na obrázku předseda Odvolací rady pro tiskovou očistu, H. Holdert a člen ilegálního tisku

Text: "Nesmíme zapomenout, co pán udělal pro náš lid".

We mogen niet vergeten wat meneer voor ons volk deed

Příloha č. 6. Dočasný certifikát vydávaný Komisí pro tiskovou očistu.

No. 6509

VOORLOOPIG CERTIFICAAT

als bedoeld in Art. 24, lid 3, van het Tijdelijk Persbesluit 1945 (Staatsblad No. F. 177)
DE COMMISSIE VOOR DE PERSZUIVERING VERKLAART, DAT ER GEEN
BEZWAAR BESTAAT, DAT

Mrg. Dr. J. H. J. M. Witlox. WONENDE
Nieuwe Binnenweg 33 TE Rotterdam

VOORLOOPIG WERKZAAM IS ALS Hoofdredacteur

AAN De Maasbode.

[Handwritten Signature] Voorzitter
[Handwritten Signature] Secretaris

'S-GRAVENHAGE, 21 December 1946

The seal is circular with the text 'COMMISSIE VOOR DE PERSZUIVERING' around the perimeter. In the center is a coat of arms featuring a crown, a shield with a lion, and a star above it.